

Lamed

*List za radoznaće
Izabrao i priredio Ivan L Ninić*

Godina 16

Broj 9

Septembar 2023.

Poslednji pozdrav velikom piscu

Sahranjen David Albahari

*Sahrana Davida Albaharija
Foto: Nemanja Jovanović/Nova.rs/FoNet*

Književnik David Albahari sahranjen je danas na Jevrejskom groblju u prisustvu porodice i prijatelja

Da odaju počast velikom piscu koji je preminuo 30. jula u 75. godini nakon teške bolesti, došli su Svetislav Basara, Zoran Hamović, Dušan Petričić, Mirjana Ognjanović i drugi.

Govor u čast svoj prijatelja održali su Mirjana Ognjanović i Dušan Petričić.

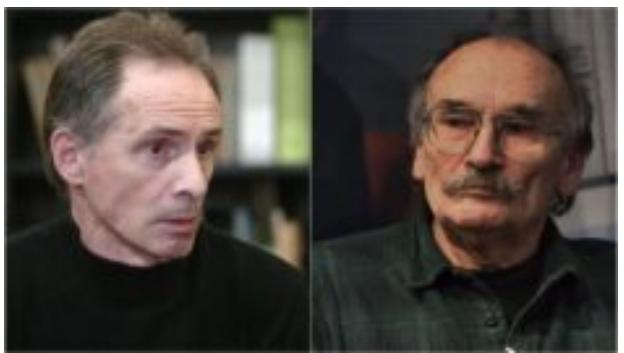
– Kao što smo se istovremeno otisnuli u svet, tako smo se istovremeno, opet bez dogovora, vratili u Zemun. Sa idejom da svoje penzionerske dane provodimo u lepim šetnjama i razgovorima po zemunskom keju. Ideju o šetnjama i razgovorima samo smo delimično realizovali. Davidova neočekivana i neprijatna bolest poremetila nam je planove. Srčanost kojom je čuvaо svoje pravo da,

uprkos bolesti i objektivnim ograničenjima, neometano misli i putuje, učestvuje na književnim večerima i razgovara sa svojom publikom, retko se viđa – govorio je između ostalog Petričić i zaključio:

„Druže, srećemo se ponovo i opet se igrati gornjeg i donjeg Zemuna“

Svetislav Basara, Saučešće porodici Davida Albaharija. Foto:Nemanja Jovanović/Nova.rs

Petričićev oproštaj od hrabrog prijatelja Davida

Eto nama, druže, nove lokacije na kojoj ćemo se jednom, izvesno je, ponovo sresti. Tu u novom neobičnom prostoru i još neobičnijem ambijentu opet se igrati gornjeg i donjeg Zemuna. I zato danas, kada se rastajemo, možemo čista srca da kažemo: uvek naš David! Ovdašnja jevrejska za-

jednica, Savez i sve opštine, duguju mu bezgraničnu zahvalnost za sve što je učinio za nas. I zato neka je blagosloveno sećanje na Davida Albaharija!

Dušan Petričić. Foto:Nemanja Jovanović/Nova.rs

David Albahari rođen je 15. marta 1948. godine u Peći u jevrejskoj porodici. U Zagrebu je studirao englesku književnost i jezik, a 1973. godine objavljuje svoju prvu zbirku kratkih priča „Porodično vreme“. U književnim krugovima postaje veoma popularan nakon svoje četvrte knjige „Opis smrti“, za koju je dobio nagradu „Ivo Andrić“.

David Albahari
Foto: Gerardo Gazia / Avalon Editorial / Profimedia

Albahari 1991. godine postaje predsednik Federacije jevrejskih zajednica Jugoslavije, a radio je i na evakuaciji jevrejskog stanovništva iz Sarajeva. Sa porodicom se 1994. godine preselio u Kanadu, u Kalgari, gde je živeo do 2012. godine, kada se vratio u Beograd.

U Srbiji je brzo stekao status kulturnog pisca. Njegove knjige prevodene su na nemački, francuski, engleski, hebrejski, albanski, mađarski, slovački, slovenački, makedonski, poljski i italijanski jezik i važio je za našeg najprevodenijeg savremenog pisca. Za mnoge knjige i autore koje je i sam prevodio, čitaoci i pisci čuli su upravo od njega.

Natan Albahari, saučešće porodici Davida Albaharija. Foto: Nemanja Jovanović/Nova.rs

KULTURA Autor: Nova.rs 4. avgust 2023.

Filip David

Sahranjen je David

Sahranjen je David Albahari. Nisam mogao da odem na sahranu jer nisam najbolje. Evo kako mi je prijatelj Nenad Prokić opisao sahranu.

Danas smo na Jevrejskom groblju u Beogradu sahranili Davida Albaharija. Bilo je 37 stepeni u hladu i svi smo bili mokri od samih sebe. Ali bilo je tako drugačije od svega što živimo danas. Uz odar je bila supruga, sin i kćer, sestra i neka jako lepa žena. Bio je Basara, bio je Mirko Gašpari, bilo je mnogo ljudi, ali ne previše, jer to ne ide uz onog kojeg smo sahranjivali. Bio je prisutan Beograd koji umire, a bio je nekad tako divan. Uz Daču Albaharija me vezuju crtice iz studentskih dana. Trebalo je početkom osamdesetih da neko zemunsko društvo ide u bioskop i bila je dilema da li da se ide u šest ili u osam. Dača je rekao da mi idemo

u šest, pa ako mu kažemo da film valja, on će zatim ići sam u osam. Posle nam je napravio gibanicu od marihuane, koju ja nisam jeo, kao zakleti čistunac. On mi je potvrdio da je angažman Jamesa Taylora mnogo ozbiljniji od onoga što se tvrdi. "Najbolja stvar koju možeš da naučiš u životu jeste da postoje trenuci kada ne treba postavljati pitanja. Ćutis i pamtiš."

Filip David: Odlaskom Albaharija izgubili smo jednog od najvećih pisaca

– Posebno kada se posle višegodišnjeg boravka u Kanadi, u senci Stenovitih planina vratio u svoj voljeni Zemun. Možda je ta nemarnost kulturnih i naučnih poslenika bila cena Albaharijeve skromnosti. Ne, to nije bio gubitak za njega. Dobitak je bio višestruko veći. Ostao je svoj, nepotkupljiv i nezainteresovan za čaršijska književna čašćavanja – smatra Ognjanovićeva.

Podseća da su Albaharijevo obimno delo, romani, zbirke priča, antologije i prevodi činili samo jedan deo njegovog angažovanja: uređivao je i pokretao časopise, od kojih su neki jedinstveni u našoj sredini, kao što su „Kulture Istoka“ i „Pismo“.

KULTURA 30. Jul 2023.

David i Jovica o nesanici

Jovica Aćin

O NESANICI I DRVEĆU

Nesanica

Prilikom jednog od naših susreta na izložbi knjiga, David mi se požalio da ga muči nesanica. I mene, rekoh. Ne mogu da zaspim, jer strepim da se neću probuditi.

Obojica smo znali lek. Tek kad se pomirimo s tim da se nećemo probuditi, duboki san će nas privatiti. David više ne strahuje. Zapravo ni ja.

Oboreno drveće

Na poruku o izgledu Novog Sada posle oluje

Kad prođe dovoljno vremena, ne verujem da će se iko sećati da sam prevodio Kafkine priče. Zbog tog zaborava nimalo se ne potresam. Ali od mnogih njegovih priča samo jednu sam preveo u neposrednoj, ličnoj saradnji sa autorom. Objavljena je u *Odjeku*. U njoj je prizor pustare po kojoj je naveo sneg. Priroda se u priči nije na tome zaustavila. Usred snežne pustare diže se drvo. Pitao sam se da li je mogućno da je drvo bez korenja. Iz daljine mi se činilo da stablo stoji uspravno u snegu i da će biti dovoljan samo nenadani zimski povetarac i ono će se srušiti. Pošao sam prema njemu, ali kao da mu se nisam približavao. Drvo nije prestajalo da bude daleko od mene. Uto je počela oluja. U tom kraju orkanski vetrovi su česti. Izdržao sam celu noć pod naletima ledenog vazduha koji su brisali po pustari. Izjutra sam uspeo da se izvučem iz dubokog smeta. Pogledao sam prema drvetu. Ono je i dalje bilo tamo gde je bilo. Moralo bi da bude oboren, a nije, nego je stajalo uspravno. Barem je tako izgledalo u mojim očima. Mora biti da je to staro deblo čvrsto usađeno u tlo. Ono je poput šipa koji na sebi drži nebo da se ne stropošta.

„Grešiš“, reče mi autor priče. „Sve drveće je ovde davno oboren. Pa i poslednje drvo u koje si se zagledao. Pustara koju vidiš zapravo je nebo na kojem stojimo. Ne brini zbog toga. I to nebo ti se prividja. Ako budeš dovoljno strpljiv, ubrzo ćeš zaboraviti sve što si prevodio i pisao. Potom ćes i sam biti zaboravljen. U tom pogledu si srećniji od mene.“

Moradoh da priznam da sam srećniji, te da nema nikog ko bi mi tu sreću oduzeo, ali sam nekako i sumoran zbog tolikog oborenog drveća.

*

Danas sam se zapitao nije li čudnovato da sam gornje reči o oborenom drveću ispisivao upravo u trenu kad je umirao David Albahari. On i ja smo

prijateljevali duže od pola stoljeća. Kao uredniku *Studenta*, donosio mi je svoje rane priče i prevode, a ja ih čitao, prepoznajući u njima, verujem, ono što će jednom biti njegovo svekoliko književno delo. Nekoliko godina docnije doveo sam ga u *Književnu reč* gde će, svojom uređivačkom staloženošću, pomoći mnogim mladim pripovedačima koji se danas s pravom zaklinju u njega. Ni *Studenta* ni *Književne reči* više nema, ali Davidove priče i romani još su živi.

Jednu od mojih priča, o ratu i vojskovođi, preveo je na engleski jezik i prevod objavio u Torontu. Novac dobijen za taj rad dao je Stefanu, mome mlađem sinu koji se tad i sam nalazio u Kanadi kao emigrant. U takvom gestu je odblesak Davidove prirode. Čitao je moja *Gatanja po pepelu*, o logorima smrti i izgnanstvima. Jednom mi je, pre mnogo godina, poslao svoj zapis. *Dan za pisanje iz tamnice*. Pitao se nije li i samo pisanje tamnica. U tom zapisu naposletku kaže:

Posle ču pisati i Aćinu. Dragi Jovice, napisaću, svi ti zatvori i svi ti logori, svi ti napor da se u njima pronađe smisao, nisu nas nikud odveli. Ako se svetlost upali na jednom mestu, na drugom odmah utrne. Mrak je uvek isti. Rešetke se sve teže savijaju. Reči su sve istrošenije. Pisanje nudi sve manje utehe. Da li je došlo vreme da prestanemo da pokušavamo?

Onda ču leći na krevet i pokriću se čebetom. Noći su hladne, a ko zna koliko dugo ču čekati na odgovor.

Odjednom razumem. Moje razmatranje o oborenom drveću bilo je odgovor, napisan u poslednjem trenu. Može biti da odgovor ne dolikuje pitanju, niti je kadar da bude uteha. Ipak, ne sumnjam da ga je David dobio i shvatio, onako kako umeju samo oni koji odlaze. U njegovom pitanju jeste on sa svojim pisanjem. A odgovor? U njemu sam ja. Nisu li, mislim, naša pitanja, naši odgovori, štiteći nas i grejući u dugoj noći u zatvorskem svetu, kao živi škriljac na krovu večne kuće zvane jezik?

Ponekad su odgovori na životna pitanja izlišni. Ono što ostaje već nedvosmisleno kazuje da za života nema niti može biti odustajanja. Našao je mene da pita o tome zato što je već znao da na stvari gledamo slično. Pitao je, ali ne kolebljivo. Nije se predavao. Nastavio je da pokušava.

Sad kad je ipak naoko prestao i pridružio se oborenom drveću, prišao sam, te na humku položio crni vulkanski kamenčić koji sam davno pokupio s jednog od primorskih groblja. Čuvam još jedan takav kamen. Kad dođe moje vreme, staviću ga u usta kao konačnu tačku i na sve svoje pokušaje. Taj crnutak obećava da će za nama ostati samo ono što je delotvorno i što zove žive da ne posustaju.

Branko Kukić

Putovoda David Albahari

David Albahari je polovinom sedamdesetih našu književnost – što posredno što neposredno – u godinama posle 68. posebnim pogledom skrenuo od te „revolucionarne“ iluzije. On je sve skupio u jednu logičnu, radikalnu i grčevitu promenu, u sve ono što se u umetnosti moralо dogoditi, jer je sudbina stvaralaštva da se prvo u njemu naslutи i dogodi nešto novo. David Albahari je to *novo* ne samo svojom književnošću i raskidom sa onim prethodnim, nego i svojom intuicijom i snagom doprineo da se oko tog *novog* okupe novi ljudi sa novim idejama. Ono što je tada bilo najvažnije, dao je primer da sve ono što se razlikovalo od njegovog *novog* razume, uvaži i podrži. Ljudi koji podržavaju to *različito*, takvi ljudi dobijaju značaj kroz vreme u kome se i to *novo* neprestano menja zajedno sa svojim utemeljivačima. On je taj duh povezivanja stalno nosio sa sobom i rasipao ga unaokolo ovde kod nas, gde je vladao usud rastavljanja.

U broju časopisa „Gradac“ koji mu je bio posvećen napisao sam da se David Albahari našao u vrtlogu jedne nove stvarnosti, i da je u taj vrtlog povukao čitavu generaciju stvaralaca i čitalaca. A šta je u tom vrtlogu dobijeno i izgubljeno, i da li je u tom vrtlogu bila osnovana neka nova škola – javiće nam vreme koje dolazi i prolazi. Ali neosporno je da je ta Albaharijeva škola neponovljiva, visokog ranga i izazovna, uprkos tome što je ta generacija već na zalasku, osipa se jer je pružila svoje darove i rasula svoj rod. Važnije od svega je što nova generacija podržava, primenjuje i rasipa to blagorodno semenje. David Albahari je – kratko rečeno – osnovao novo književno doba.

Zahvaljujući Albahariju, njegova i moja saradnja imala je posebnu meru – bila je dugo-trajna, osmišljena i unela je u našu književnost takođe nešto *novo*. Pre svega, mislim na bojeve časopisa „Gradac“ posvećene savremenoj svetskoj priči i savremenoj američkoj književnosti, kao i broj posvećen njemu. Naša zajednička knjiga *Svaštara o travi* bila je objavljena pre nego što se o ovoj temi počelo planetarno govoriti u pozitivnom smislu kao o kontrolisanom delotvornom leku.

Neko je rekao da je David Albahari Čovek na Putu. Na tom putu Putu je razlikovao sebe kao pisca i sebe kao čoveka, što je ovim vremenima, na nesreću, gotovo nemoguće razdvojiti. O tome je izričito rekao i ovo: „Pokušavam da napravim razliku između pisca i čoveka: pisac ne bi trebalo da se izjašnjava, dok je to čoveku dozvoljeno, i on to treba da radi. Kao i oni koji su profesionalni u tome, recimo političari, vojskovođe i ostali. Već su me neki ljudi pitali kako mislim da povučem tu granicu između pisca i čoveka. Nju je teško povući.

Međutim, smatram da kada izađem na ulicu to činim kao čovek a ne kao pisac. Ja sam kao čovek spreman da govorim i da se zalažem za određene stvari, da ih branim ili možda napadam. Jedino što bih voleo jeste da se to pripisuje Davidu Albahariju kao čoveku, ali mi je jasno da to neko sa strane ne može da razlikuje. Mnoge ne zanima šta Albahari kao čovek misli. Tu sam razliku stalno želeo da povučem i dalje bih se zalagao za to da pisci kao pisci ne bi trebalo da nastupaju u javnosti, odnosno ne bi trebalo da zloupotrebljavaju status pisca u takvim situacijama... Teško je povući crt u reči: Ja sam sada pisac, odnosno sada sa mnom razgovarate kao sa čovekom.“ Dakle, Čovek na Putu je stalno u raskoraku. A to je, u stvari, putovanje kroz svet.

Vidovitost Davida Albaharija je ulila novo vino u stare sudove. Time je on doprineo da se naša kultura presijava unaokolo kao deo opštег ritma vremena.

Politika

David Albahari

Antologičar kao censor

Antologičar je, verovatno, najprepredeniji censor. Sheme koje smišlja da bi opravdao objektivnost svog izbora predstavljaju vrhunske izraze lukave mašte totalitarnog cenzora. Svi, naime, znamo da je nemoguće biti objektivan. Otuda sklonost mnogih antologičara da svoj izbor objašnjavaju negativnim odrednicama, ističući šta taj izbor nije. Ali to je samo skliska, domišljata igra, dobro poznata cenzorskom duhu: nekoliko jasno određenih "ne" samo povećava broj nejasnih "ne" i ostavlja nedefinisan prostor za nepobitno "da".

Uostalom, antologičar je, kao i censor, uvek u pravu. Čak i ako mu dokažete da nije, ne možete mu oduzeti sladostrašće izbora, moć koju oseća kada poseže u područje iz kojeg namerava da bira. Tako je i ovaj antologičar osetio neopisivo zadovoljstvo kada je prvi put pokušao da odredi autore koji su najkarakterističniji za poslednjih petnaest godina američke književnosti. Sastavio je jedan spisak, potom drugi, zlurado pomisli na njemu mrske autore koji se tu nisu našli, onda počeo da precrtava imena, da dopisuje druga, uvideo koliko malo poznaje neke od tamošnjih proznih i poetskih tokova, koliko je pod uticajem drugih izbora i pojedinih kritičara, počeo histerično da piše svojim poznanicima u Njujorku i da ih moli da mu što pre pošalju najnovije antologije, najnovije kritičke pregledе, a onda shvatio da mu preostaje samo jedna stvar: da rekonstruiše onaj prvi spisak, koji je bio krajnje ličan i koji je nastao kao rezultat

njegovih čitalačkih opredeljenja i sklonosti, i da ga, uz neznatne dopune, prikaže kao *svoj*. Jer ako postoji neka razlika između cenzora i antologičara, ona se nalazi u tome što censor nema *svoje* mišljenje, *svoj* stav, dok je antologičar najbolji upravo onda kada je *svoj*, kada je otvoreno ličan.

Drugim rečima, ovaj izbor predstavlja moje viđenje nekih dešavanja u savremenoj američkoj prozi – tačnije rečeno: kratkoj priči – i poeziji. Vremenski raspon je ograničen na poslednjih petnaest godina, i premda je svaka vremenska granica u istoriji književnosti pre rezultat proizvoljnosti nego nužnosti, postoji dosta razloga da se **našem** čitaocu predstavi upravo ovaj period. Naime, iako ni decenija koja ovom periodu pretodi – a reč je o burnim šezdesetim, burnim po ameriku u svakom pogledu – nije kod nas dostoјno predstavljena, ipak je tokom poslednjih nekoliko godina objavljeno više izbora pomoću kojih čitalac može da sastavi bar njenu grubu skicu. (Imam na umu sledeće knjige: Antun Šoljan, *Zlatna knjiga američke poezije*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1980; V. Bajac i V. Kopićl, *Tripl – vodič kroz savremenu američku poeziju*, Narodna knjiga, Beograd, 1983; Vasa D. Mihailović, *Antologija kratke priče Sjedinjenih Američkih Država*, Bagdala, Kruševac, 1984, Ž. Ivanjek, *Američka kratka priča*, HZMH, Zagreb 1985). Sedamdesete godine, a potom i osamdesete, predstavljaju u američkoj književnosti neku vrstu svodenja računa, većih i manjih polemika između pisaca i kritičara različitih opredeljenja. Razbuktali uzleti prozne mašte i pomamno traganje za novim formama zamenjeni su istraživanjem novih obrazaca realističkog priovedanja. U poeziji, gde je mnogo teže uopštavati, slobodnih stih je postao norma koja je za sobom povukla priovedanje – pre nego pevanje – o činu, zbivanju, postupku; u isto vreme došlo je do znatno većeg otvaranja za uticaje evropske i latinoameričke poezije. Sve u svemu, možda će poslednjih petnaest godina u američkoj književnosti ostati upamćene kao kraj jednog i početak nekog drugog doba, ali upravo zbog toga one postaju izuzetno važne za razumevanje onoga što je prošlo i onoga što tek dolazi.

Upravo zbog toga prozni deo ovog izbora započinje pričama Donalnda Bartelmića, Gaja Devenporta, Roberta Kuvera i Lenarda Majksa, autorima koji su uspeli da "prežive" šezdesete i sedamdesete i da nastave svoju potragu za mogućnostima prozognog jezika. Međutim, mnogo više pažnje u ovom periodu privlači stvaralaštvo Rejmonda Karvera, En Biti i Džejn En Filips, kao i drugih tzv. "prljavih realista", autora koji su po formi i sadržaju bliži tradicionalnoj američkoj priči ili onoj iz pedesetih godina. Na čelu pesničkog izbora nalaze se Mark Strend i Čarls Simić, pesnici koji su već svojom pojavom sredinom šezdesetih najavili nova središta inspiracije za pesnike mlađih

generacija – Evropu i Južnu Ameriku: Popu, Dru-monda de Andradea, Herberta, Amihaja i druge.

Prikazujući nedavno nekoliko novih knjiga o američkoj prozi, kritičar Robert Mores podseća na knjigu intervjeta sa savremenim američkim romanopiscima *Sve se može dogoditi* (1983), koju su sastavili Tom Lekler i Leri Mekaferi, i navodi sledeći citat iz njihovog uvoda: "Svako doba ima svoju raznolikost, razne pisce koji istovremeno stvaraju. Sada, međutim, imamo romanopisce koji se kreću između različitih načina, mešaju tradicionalne forme i eksperimentalne energije, i redefinišu metode pomoću kojih smo ih nekada razdvajali. Proza nije samo živa, ona se menja." To je, komentariše Mores, "pogodan način da se odredi sadašnje književno doba – način da se konfuzija pretvori u evoluciju", i dodaje da su granice sukoba između inovativnog i tradicionalnog sada iščezle. Ne bih mogao ništa bolje da izmislim od Moresa. Mogu samo da ponovim da poslednjih petnaest godina u američkoj književnosti doista treba shvatiti kao vreme pretvaranja konfuzije u evoluciju, i smatram da se to u podjednakoj meri odnosi na prozu i poeziju. Ovde izabrani autori upravo su oni koji najviše doprinose tom stvaralačkom procesu.

Svaki izbor pati od nekih ograničenja. Ograničenja ovog izbora uslovljena su – pored ograničenja samog sastavljača – i formom časopisa koja nije dozvoljavala da se među njegovim koricama nađe neki roman, a ovaj period je, ako ništa drugo, dao *Dugu zemljine teže* Tomasa Pinčona, jedan od najznačajnijih romana američke književnosti uopšte. Sasvim svesno su izostavljeni i oni autori koji su tokom ovih godina objavili izuzetna dela, koja ipak ostaju u okvirima njihovih raznijih dostignuća ili usmerenja. Tu spadaju Džon Apdajk, Grejs Pejli, Bernard Malamud, Džon Bart, V. S. Mervin, Džon Ešberi i mnogi drugi. Treba takođe naglasiti da su kritički tekstovi na kraju izbora odabrani samo kao zgodna ilustracija stvaralačkih poetika i analiza širih proznih i poetskih konteksta, s obzirom da nemam nikakvu želju da se upuštam u svetove dekonstruktivnosti, postmodernista i novih "novih kritičara". Ali, da su svi oni uključeni, onda bi izostalo i moje cenzorsko zadovoljstvo koje sam osećao prilikom sastavljanja ovog izbora, i vaše čitalačko zadovoljstvo (jer ako ga ne osećate, ne znam zašto ovo čitate). Stajali bismo pred jednim beskrajnim odeljkom beskrajne Vavilonske biblioteke i prokljinjali beskrajnog sanjača Horhea Luisa Borhesa. Uostalom, on je i bio jedan od pokretača velikih previranja u američkoj književnosti šezdesetih godina. Možda će se, posle svih pokušaja, njemu sve vratiti. To je suština savršenstva: kada mu se doda sve što smo hteli, kada se oduzme sve što smo pogrešili, ono ostaje onakvo kakvo je i bilo. Znam da ova "ezoterična" misao više objašnjava moj stav prema Borhesu nego prema američkoj književnosti, ali

deluje mi prikladno za kraj uvodnog teksta koji vrvi od nesigurnosti. Ali kako biti siguran u vremenu u kojem je Hajzenbergov princip neodređenosti jedina izvesnost, u "posthrišćanskom, postegzistencijalnom, poststrukturalističkom svetu u kojem se sadašnjost apokaliptično definiše kao ono što dolazi posle onoga što je došlo pre" (Mores)? Ovaj izbor samo postavlja pitanje na koja ovaj antologičar ne ume da odgovori. I po tome se, nuda se, razlikuje od cenzora iz prve rečenice.

Sadržaj časopisa *Gradac* 68/69

David Albahari *Antologičar kao censor*
Gaj Devenport *Pogrebni vod Haila Selasija*
Donald Bartelmi *Evgenija Grande*
Donald Bartelmi *Rebeka*
Robert Kuver *Jedne noći u krevetu*
Robert Kuver *Susret*
Lenard Majkls *Obedovanje u restoranu*
Mark Strend *Pesme*
Rasl Edson *Pesme/ Priče*
Stiven Dikson *Grejs zove*
Čarls Simić *Pesme*
Rejmond Karver *Još jedna stvar*
Rejmond Karver *Katedrala*
Stiven Dobins *Pesme*
Ai *Pesme*
An Biti *Iščekivanje*
Kerolin Forše *Pesme*
Džejn En Filips *Patron*
Geri Soto *Pesme*
Džems Atlas *Novi glasovi u američkoj poeziji*
Robert Has *Poezija i mesto*
Rejmont Federmen *Četiri predloga za prozu*
Tomas Lekler *Majstorstvo avangarde*
Beleške o piscima
Ovaj dvobroj je priredio David Albahari.

Uvodni tekst u časopisu Gradac 68/69 o Savremenoj američkoj književnosti.

Srđan V. Tešin

Zbogom, Učitelju!

*Davide, ti ćeš zauvek ostati večiti dečak
srpske književnosti*

Beograd, 7. avgusta 2023.

Ima tome mnogo godina, David Albahari, Gojko Božović, Mića Vujičić i ja, pred početak promocije *Pijavica* u Kikindi, pijemo kafu i jedemo kolače u poslastičarnici. David nam se jada kako trenutno u stanu ima nekakve majstore i kako ga je jedan od njih, videvši prepune police s knjigama, upitao čime se bavi. David mu reče da je pisac, a majstor će saosećajno na to: „Šta ćete, gospodine, mora neko i to da bude!“ Ovu anegdotu David je ispričao bez imalo ironije ili sarkazma. Po njemu, majstora konstatacija je predstavljala najtačnije određenje uloge pisca u savremenom konzumističkom svetu. Drugom prilikom biće još precizniji: „Pisac je glumac, što znači da mora da bude otvoren i spreman za mnoge promene, odnosno, mora da pronade u sebi način da bude mnogo različitih ljudi, pa i onih koje ne voli ili, čak, prezire u stvarnom životu.“ David Albahari je imao više paralelnih biografija. Bio je pesnik, pripovedač, romanopisac, eseista, bajkopisac, pisac za decu, prevodilac, urednik, antologičar, diskdžokej, akademik, inicijator peticije za legalizaciju marihuane, zakleti postmodernista, predsednik Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, pacifista... Što se mene tiče, on je moj Pisac i Učitelj!

Ne postoji pisac kog sam više citirao u svojim knjigama i koji je svojim delom više od bilo kog drugog autora uticao na mene. U poslednjem pismu koje sam mu poslao, napisao sam: „Hvala Vam na svim lekcijama o čitanju i pisanju kratkih priča koje sam od Vas naučio!“ Pokušavam da iščupam iz sećanja trenutak kada smo se upoznali, ali mi ne uspeva. Imao sam dve godine kada je on objavio *Porodično vreme* i dvadeset četiri godine

kada sam objavio svoju prvu knjigu, a David roman *Snežni čovek*. Godinama smo intenzivno saradivali: pisao sam o njegovim knjigama, radio intervjuje s njim, objavljuvao sam mu priče u časopisu „Severni bunker“ ili u antologijama koje sam priređivao; i on je mene objavljuvao, pa čak mi i donosio knjige iz Kanade prema spisku koji bi napravila moja priateljica Tanja, prevodilac s engleskog. Prošle godine naši romani su se našli u finalu NIN-ove nagrade, a nakon odluke žirija, moja žena je rekla (što je jedan portal iskoristio za naslov članka): „Podelio si glas sa slavnim Davidom Albaharijem! Malo li je?!”

Poslednji put smo se sreli na Sajmu knjiga. (Obično smo se i sretali na Sajmovima knjiga. Posebno će mi u sećanju ostati onaj u Lajpcigu, na kom je David bio tretiran kao nesumnjivo velika evropska zvezda.) S obzirom na to da više nije mogao da piše rukom, umesto posveta je „udarao“ pečate sa svojim faksimilom. Pitao me je da li na putu za Kikindu prolazim kroz Zemun i da li može moj priatelj-vozač da ga odveze do kuće. Moj drug Marko je posle pričao: „Niko mi u Mokrinu neće verovati da sam vozio Davida Albaharija i čak mu pomogao da ode do stana!“

Interesantno, nikada nisam delio binu s Davidom. Dvaput smo imali najavljenе zajedničke nastupe kojima on, nažalost, nije mogao da prisustvuje: nije došao na promociju *Starosti* u Mokrinu (moj tata je želeo da mu pokloni flašu domaće rakije od dunje), a drugi put nije došao na festival „Druga prikazna“ u Skoplju (umesto njega, festivalsku nagradu primio je Prota iz „Škarta“).

Albaharija sam najpre upoznao kao antologičara. Njegove *Najkrace priče na svetu* i danas su moja „pripovedačka Biblija“. Cink sam kupio 1988. godine. Njegove knjige su otad najzastupljenije u mojoj biblioteci. (Juče sam fotografisao sve Davidove knjige. Barem sam tako mislio. Ispostavilo se da sam dve „zaboravio“: jednu čiji sam nastanak inicirao i jednu koju smo nas dvojica priredili, a koja je prevedena na engleski.)

U vreme kada sam započinjao književnu karijeru pričalo se o latentnom sukobu između postmodernista, čiji je izraziti predstavnik bio David, i pisaca stvarnosne proze. U jednom intervjuu upitao sam ga da li je bilo takvog sukoba? Ovako mi je odgovorio: „Sećanja varaju, ali danas sam sklon pomisli da je navodni sukob između postmodernista i pisaca stvarnosne proze više legenda nego stvaran događaj. Možda su ponekad sevnule neke varnice, bilo je katkad polemičkog koškanja, međutim, ne pamtim nikakav sukob širih i značajnijih razmera. [...] Najveći gubitnici u svemu tome su pojedini pisci kojima je prilepljena jedna ili druga etiketa iako oni, u suštini, stvaraju izvan okvira čisto stvarnosne ili postmodernističke proze.“ Otuda valjda i dolazi uvreženo mišljenje da je Albahari pisac „prilično zatvorenog, na momente čak hermetičnog izraza“. Ovu tvrdnju, naravno,

demantruju njegovi brojni čitaoci, poštovaoci i književni sledbenici u Srbiji, sa prostora nekadašnje Jugoslavije, Evrope i sveta. Njegove knjige su objavljene u najvećim svetskim izdavačkim kućama, prevedene na gotovo sve evropske jezike i za njih je nagrađen mnogim domaćim i evropskim književnim nagradama. Pametnom dosta.

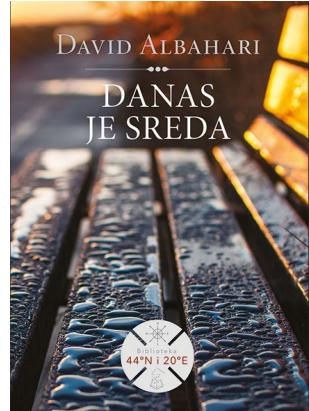
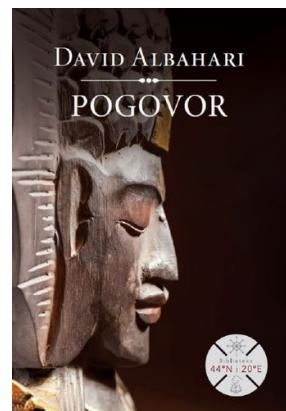
On je verovao da je pravi pisac nevidljiv, odnosno, da u javnosti može da se pokaže samo osoba koja se predstavlja kao pisac. Pisci postaju, tvrdio je, žrtve osoba koje nastanjuju. Otuda i uverenje da ima nečeg kišovskog u Albaharijevoj poetici. Ni on, kao ni Kiš, ne razdvaja poetičko od etičkog, što je i objasnio na svoj način: „Pisac bi, naime, trebalo da bude *čisto* biće, iznad bilo kakvog prijanjanja, neka vrsta idealnog humaniste, biće koje na jednak način pristupa svemu u svetu koji ga okružuje. Svi znamo da nije tako, da ima pisaca koji su otvoreno u svojim delima slavili nacizam, podržavali antisemitizam, veličali ovog ili onog vladara, zastupali rasizam... Da li su oni manje vredni kao pisci? Sigurno da nisu, ali su zato manje vredni kao ljudi, što može – mada ne bi trebalo – da utiče na moj odnos prema njima kao piscima.” Inače, u tom prastarom intervju koji sam naslovio prema amblematskoj Albaharijevoj rečnici: „Masi je jedino važno da ima vođu” on je govorio i o pomeranju fokusa s njegovih tipično postmodernističkih tema na društveno angažovanje teme: „Sigurno je da su zbivanja u našoj bivšoj zemlji – tačnije rečeno: u našim bivšim zemljama – uticala na izvesne aspekte moje poetike, ali za mene je pisanje o pisanju i dalje glavna tema, samo što je malo sakrivena iza stvarnosti koja je upala u moju prozu. [...] Ratovi su doprineli da očvrsnu neka moja uverenja, formirana još tokom hipere i šezdesetih godina. Ima onih koji će reći da su ta uverenja naivna spram okrutne realnosti našeg sveta, ali to mi ne smeta. Naivnost, bar u jednom aspektu bića, uopšte nije loša za pisca.” Tako ćemo i da ga pamtimos: kao brižnog, dobroćudnog i naivno nevinog, što je on uistinu celim bićem i bio.

U jednom pismu sam mu se požalio na nevolje kojima sam bio izložen, na šta me je on očinski posavetovao: „Razloga za brigu svakako ima i delim to osećanje sa Vama, i u isto vreme u tim razlozima vidim i deo razloga za pisanje bez obzira na to što nas na kraju čeka ono foknerovsko osećanje neuspeha. Onda u tom osećanju treba potražiti ponovo novu mogućnost da se nešto novo kaže, makar na isti način. A uvek će biti generacija koje će želeti da koče i uvlače u mrak, i sve što mi, kao pisci, možemo da uradimo jeste da to – onako kako ko ume i želi – kažemo.” Pisati uprkos mraku, to je imperativ, Učitelju!

Prihvatio sam njegove teze o tome da „pisac može da piše o svemu i svačemu, o bilo kakvom poslu ili zanatu, osim o svom spisateljskom iskustvu” i „da je pisanje kretanje kroz već napisano”. Otuda i moja fascinacija njegovim autopoetičkim

tekstovima. Osim što njegove kratke proze predstavljaju sam vrh srpske književnosti novog doba, on je i jedan od najboljih tumaća kratke priče kao žanra. On pravi razliku između prave i lažne priče, pa kaže: „jedine prave priče su one koje ostaju nezapisane” ili „priča je, odavno je to neko rekao, odsustvo priče.” Po njemu, pripovedanje je zavaravanje, a glavni kvaliteti priče leže u njenoj odsutnosti (usled sažetosti do nivoa atoma, ali i zbog nezapisanosti) i sposobnosti da laže (jer je privid privida). Njegova najkraća i najsažetija priča je „Usamljenost”, i ona, u sedam reči, glasi: „Ponekad, dok hodate, prate vas mnoge životinje.”

David i ja smo priali *Starost* (pre toga smo saradivali na antologiji *Poslastičarske priče* i na njegovom izboru priča savremenih srpskih pripovedača objavljenih u kanadskom magazinu *Culture Bridge*). U predgovoru naše antologije je zapisaо: „Ne sećam se više kako smo Srđan Tešin i ja uopšte dospeli do teme starosti, ali ubrzo smo shvatili da je od tog trenutka tema starosti postala jedna od dominantnih tema naših razgovora. Naši razgovori, tačnije rečeno, naša česta razmenjivanja elektronskih poruka u kojima smo – onako, starački – raspredali o svemu i svačemu, sve češće su postajali svojevrsne tabele podataka o tome ko je star ili kako se postaje star. Posebno nas je privlačilo pitanje o tome kada pisac postaje star, odnosno, da li uopšte postaje star ili je to kod pisaca nešto što nije povezano sa starošću tela već sa starošću duha?” Ne brini, Davide, ti ćeš zauvek ostati večiti dečak srpske književnosti!

David Albahari

David Albahari je jedan od najznačajnijih pripovedača i romansijera u srpskoj književnosti druge polovine XX i u prvim decenijama XXI veka.

Albahari je započeo i izuzetan književni glas stekao kao pripovedač. Pripovetka je forma koju nikada nije napustio. Prvo u romanu „Cink“, pa potom u seriji romana napisanih u devedesetim, od „Kratke knjige“ i „Snežnog čoveka“, preko „Mamca“ i „Geca i Majera“, do „Svetskog putnika“ i „Mraka“, pa onda u romanima pisanim dve hiljaditih, među kojima posebno mesto pripada „Pijavicama“, Albahari je oblikovao prepoznatljiv pripovedački glas u modernom srpskom romanu.

U pričama i u romanima David Albahari je postigao ono što je u književnosti najteže i najvažnije – oblikovao je svoj svet i svoj pripovedački ton. I taj svet i taj ton zovemo po imenu pisca – albaharijevskim. I da nije potpisivao svoje priče i romane, čitaoci bi znali da ih je on napisao.

Bila je to, i jeste, jedna od najbrižljivijih rečenica u modernoj srpskoj književnosti. Posvećen istraživanju jezika i njegovim nijansama i prelazima, Albahari je vrhunskim stilom pripovedao i svoje priče „porodičnih vremena“ i svoje povesti u kojima se, kako već u modernim vremenima biva, suočio sa iskušnjima istorije i geografije, unutrašnjim čovekovim rascepima i njegovim nemogućnostima da sopstveni život oblikuje mimo velikih sila egzistencije. Ovaj čarobnjak priče bio je veliki inovator, modernizator i čovek koji je osluškivao i razumevao moderna vremena.

U savremenoj srpskoj književnosti nisam upoznao većeg profesionalca nego što je bio David Albahari. Poštovao je rokove, prema njemu su se mogli navijati satovi i kada je reč o susretu i kada je reč o rukopisu, ali je posebno poštovao svoje čitaoce. Znam to izbliza, jer sam sa Albaharijem, odlazeći na književne večeri, nekoliko puta obišao Srbiju.

Bio je veliki čitalac i istančan i pažljiv sagovornik. Nekolike generacije srpskih pripovedača ulazile su u književnost uz njegovu uredničku, čitalačku ili prijateljsku podršku. Ne znam nikoga koga nije podržao ili za koga nije imao neku dobromernu i probranu reč.

Bolest ga je napala u naponu ljudskih i književnih snaga, ali joj je on odolevac s neviđenom hrabrošću.

Taj tih i mirni, istrajni i dobri, sabrani i mudri čovek David Albahari ostavio je izuzetno delo, opisao je svet koji će kao retko gde drugde biti postojan, upečatljiv i uverljiv u njegovoj književnosti.

Jednostavnost

Jutros je Papa nakon dugih šest stoljeća služenja odlučio poći u mirovinu. Nitko se ne sjeća kada je to prošli put učinio: dogodilo se, navodno, da se tada, u petnaestom stoljeću, nije snašao na novom poslu, pa je odlučio ponovo da bude samo kardinal. Ali davno je to bilo, nitko se ne sjeća.

Večeras, ona se sjetila priče ‘Papa’, koju je čitala kao studentica, davnih osamdesetih. David Albahari priču je objavio u knjizi ‘Jednostavnost’. Otišao sam do biblioteke, i za pet minuta iskopao knjigu. Priču sam, kao u stara vremena, prepisao, samo ne uz pomoć pera i hartije, nego po dirkama kompjutera. Davida nisam pitao za dopuštenje. Negdje sam zagubio njegovu mail adresu. Ne bih ga pitao ni da mi je u inboxu. On je sigurno sada na nekom od svjetskih aerodroma, čeka presjedanje za prekoceanski let i nešto čita, pa ga ne bih uzneniravao. Ili je zatrpan pod snijegom, tamo u Kanadi, i sigurno mi se ne bi javio.

Nakon što sam priču ‘Papa’, prepisujući je, ponovo dobro pročitao, ponovo nakon dvadesetak godina, Albaharijev Papa podsjetio me na Maloga princa. Naivan i začuđen, najusamljeniji čovjek na Zemlji, on je, tamo u Vatikanu, kao na svome malom planetu. Možda ga je ta usamljenost nagnala da nakon šest dugih stoljeća ode u penziju. Sada više neće biti sam, jer će uz njega, u Vatikanu, biti i novi, mlađi Papa. Bez obzira na to što će biti penzioner, hranit će golubove po Trgu svetoga Petra i dočekivati, svakoga prvog, poštara, s pripremljenom rakijicom i svojim apostolskim blagoslovom, on neće biti ništa manje Papa nego što je bio. Sveti Otac je Sveti Otac. Sada će njegovi vjernici imati dva Oca. Tako je to u poetici Albaharijeve priče. A ta je poetika svakako tačnija od onoga što govore na televiziji, dopisnici iz Vatikana, kao i sjedi hrvatski predsjednik, koji, za razliku od Pape, nikada nije sam. Čak ni kada se čini da je ostao sam u sobi.

Priču ‘Papa’ David Albahari napisao je u pontifikatu Ivana Pavla Drugog, Karola Wojtyle. (M. Jergović)

Papa

U trenutku kada se Mendosa, izlazeći iz igre, prekrsti pred televizijskom kamerom, Papa se uzbudeno ispravi. Potom pogleda oko sebe, ali kardinali mirno spavaju u svojim udobnim foteljama. Mendosa iščezava iz kadra, Papa načas ponovo oseća teret samoće, ali tada se igra nastavlja i on se prepušta nemuštim navijačkim strastima.

Papa voli da razgovara s vojnicima. Oni mu pričaju o dalekim krajevima u kojima nije nikada bio. Voleo bih da sam vojnik, misli Papa dok se

zaustavlja pred postrojenom četom. Četa je stigla iz daleka. Vojnici su prljavi, pokriveni znojem i skorelom krvlju. Neki jedva stoje na nogama, neki dremaju oslonjeni na kopla. "Vojniče", obraća se Papa stasitom vojniku i primećuje mlade malje iznad njegove gornje usne, "reci mi kako izgleda Jerusalim?" Vojnik pokušava da se isprsi i Papa zapaža kako mu mišići drhte od naprezanja i iscrpljenosti. "Kada sam ja tamo stigao", kaže vojnik, "video sam samo pepeo".

U šetnji dugim hodnicima, Papa najpre uočava simetriju ponavljanja. Kada podigne glavu, vidi arabeske kojima ne može da otkrije smisao. "Zašto bi sve imalo smisao?" pita se Papa šapatom, a onda se brzo ugrize za jezik i osvrne na sve strane. Danas i zidovi imaju uši.

Papa se budi rano. Prozor je otvoren, vazduh svež, nebo plavo, itd. Papa ustaje, sapličući se o dugu noćnu košulju, i ugleda pticu na simsnu. Papa se vraća do noćnog stočića, ali od sinoćnog sendviča nije ništa ostalo. "Ptice", kaže Papa ptici, "hoćeš li sačekati da nekoga pošaljem po malo hleba?" Ptica ne odgovara. "Ili bi možda više volela neko zrnevље – pšenicu ili proso?" Ptica i dalje čuti. Papa podiže slušalicu i traži glavni magacin. Sanjivi glas kaže: "Halo?" "Ima li prosa u magacincu?", pita Papa. "Ko pita?", kaže onaj glas, podjednako sanjiv. Tada ptica odleće. "Ko pita?", ponavlja glas. "Nije važno", kaže Papa i spušta slušalicu.

Dugo uopšte nije znao da postoje ogledala, a onda ga jednog dana uvode u sobu u kojoj mu bezbrojne glatke površine vraćaju odraz njegovog lika. Papa za trenutak zamišlja svet prepun Papa i cokće jezikom od ushita. Onda zove majstore i kaže im da skinu sva ogledala. Zadržava samo jedno, u potkovlju, za koje niko ne zna.

Ako nešto mrzi, onda su to jutra. Naime, svaki put kada se probudi, vidi da mu se noćna košulja zarozala sve do brade. "Želeo bih da spavam u pidžami", kaže Papa i ljutito udara nogom. Kardinali se zgledaju. "I dosta mi je ove noćne kapice", urla Papa i baca kapicu s glave. Kapica pada na postavljene svilene papuče, dar turskog ambasadora. "Propisi nam ne dozvoljavaju", usuđuje se napokon da progovori jedan kardinal. Propisi, misli Papa, prokletstvo – trebalo je da ostanem običan seoski pop.

Papa piše pesme. Jedan novinar ga pita: "U vašem slučaju doista se mora govoriti o božanskom nadahnuću, zar ne?" Papa je čitao *Fausta*, zna on kuda to pitanje vodi. Stoga čuti. "Ima li drugih pitanja?", oglašava se kardinal koji je Papin ataše za štampu. Papa oseća znoj na čelu kao dodir nečije ledene ruke.

Pre podne sednice, u podne službeni ručkovi, po podne pripreme za naredni dan, jedino uveče (pre i posle večernje molitve) Papa ima malo vremena za sebe. Sedi pored prozora i gleda u nebo. Od svega što tamo vidi, najviše mu se dopadaju oblaci. Svaki

oblak ima drugi oblik. Neki liče na dobro poznate stvari, drugi na stvari koje će tek biti izmišljene, treći nagoveštavaju daleke svetove, četvrti se raspadaju pred Papinim pogledom. Koraci koji se čuju iz dubine palate pripadaju mladom kaluđeru koji Papi donosi noćnu posudu. Papa bi rado porazgovarao s mladim čovekom, ali kaluđer je sebi odsekao jezik kako bi sve svoje misli zaveštao bogu. Kakva glupost, misli Papa. Kaluđer ostavlja noćnu posudu iza vrata, prekriva je bogato izveznom tkaninom, klanja se i odlazi.

Papa je sam. Ništa ga ne zanima. Prelistao je *Sveti pismo*, ali nije uspeo da pronađe nijedno mesto koje ne zna napamet. Mogao bi nekome da telefonira: kome? Nekada se zabavljao tako što je nasumice okretao brojeve telefona i onda se kikotao u rukav dok bi unezvereni (muški ili ženski) glas vikao: "Halo! Halo? Ko je?" Ali Papa oseća da je prerastao takve male razonode. Sada radije zamišlja svet u kojem postoje bar dvojica Papa. Mogao bi s tim drugim da igra domine ili šah. A tek kad bi ih bilo trojica! Preferans! Papa zadovoljno trlja ruke. Možda bi to mogao da iznese kao predlog na sedećem koncilu? Papa odlazi do radnog stola, uključuje kompjuter i postavlja pitanje: Kada će se održati sedeći ekumenski koncil? Kompjuter odgovara: 2012. godine. Papa kuca: Ali ja tada neću biti živ! Ti nećeš, odgovara kompjuter, ali Papa hoće.

Da li je ovo moje pravo lice? misli Papa nagnut nad lavor. Teško je razabrati tačno stanje stvari na namreškanoj površini vode, ali Papa ipak misli da ima čupave obrve, dugačke trepavice i plave oči. Papa zahvata vodu i pljuska se po licu. Kada se voda primiri, i kada se ponovo zagleda u nju, uveren je da su mu oči crne.

Papa šeta dvorištem. Dvorište je ograđeno visokim zidom. Svaki put kada dode do zida: Papa oslušne. Ništa se ne čuje. S druge strane ne dopire nikakav zvuk. Možda tamo nema ničega, misli Papa, možda sam ja sam na svetu? Iza njegovih leđa otpadaju jabuke i kruške: padaju zreli plodovi na podšišanu travu. "Ej", više Papa, "ima li nekog s druge strane?" Tišina, tišina, samo tišina.

Jednom, usred propovedi, u spokoju svečane atmosfere, upravo kada Papa podiže prst da bi stavio naglasak na svoju sledeću rečenicu, ustaje jedan od vernika i jasnim glasom pita: "Kako može Papa da zna istinu o porodici? Ko ima žene i decu? On ili mi?" S obzirom da pitanje nije direktno upućeno Papi, Papa se – kao i svi ostali – osvrće oko sebe, ali нико ne pokušava da odgovori. Možda bih ja mogao da pružim neki odgovor, misli Papa, ali tada uočava svoj visoko podignuti kažiprst. Nikada još nije video svoj kažiprst u takvoj svetlosti! To je božji znak, misli Papa. S neskrivenim iščekivanjem krivi vrat i gleda u kupolu. Ali tamo je mračno, tamo je tako mračno, a Papa se boji mraka. On prinosi kažiprst licu, obazrivo kao da nosi buktinju, i onda pada u nesvest.

Papa je uveren da život nema početak i kraj. On samo menja obličja: danas smo ovo, sutra smo ono. Papa, naravno, ne ume da objasni kako se, i zašto, broj ljudi povećava. Da li je broj života ostao isti, s tim što se manifestuje u većem broju ljudskih jedinki? I da li to znači da ljudi postaju mnogo-brojniji zahvaljujući tome što istrebljuju izvesne životinjske vrste? Možda sam ja nekada bio dodo? misli Papa. On vidi sebe na nekom od otočja u Indijskom oceanu, i vidi španske ili holandske osvajače kako mu prilaze s osmehom i isukanim mačem. Ne prilazite, upozorava ih on, ja sam Papa. Ali Španac je brz, iskusan: zna on, kao i Holandez, da je dodo glupa i nemoćna ptica, beskrajno naivna i poverljiva. Dođi, dodo, dođi, pevuše osvajači. A onda: sev mača, miris krvi, topla čorba, pečeni batak, i nepotreban drob, bačen iza palisada, koji čak ni psi neće da pomirišu.

Papa kleči i razgovara sa šestogodišnjim dečakom. Nalaze se u sirotištu svete Katarine, ili Izabele, ili Dominik, ili Ženevjev. Toliko bezgrešnih žena, misli Papa, u ovom, najgorem od svih svetova: pa to je neverovatno! On čini poslednji napor da navede dečkića na razgovor, ali dečak je odlučan. Papa zna šta sledi: ili će dečak početi da plaeče, ili će mu pokazati jezik. Sladak, gladak, ružičast jezičak! Papa bi, naravno, više voleo jezičak, ali čovek nikada ne može da bude siguran s tim derištima. Papa ustaje, ovlaš se oslanja na dečakovo rame (tako je sitno, tako krhko) i koristi priliku da mu neprimetno opali čvrgu po zajapurenom uhu. Taj trik Papa je naučio još u mладости, na ulicama u V. i B., pre nego što su ga strpali u bogosloviju. I tako, kada se udalji nekoliko koraka i začuje dečji urlik (koji ga setno podseća na Inkviziciju), Papa se okreće i nemoćno širi ruke. Dok jedna od jedrih sestara pokušava da umiri dečaka rečima: "Ne plači, sine, Papa će ponovo doći."

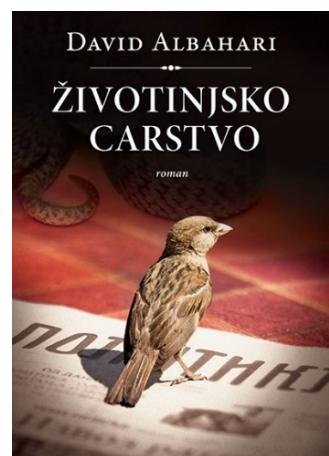
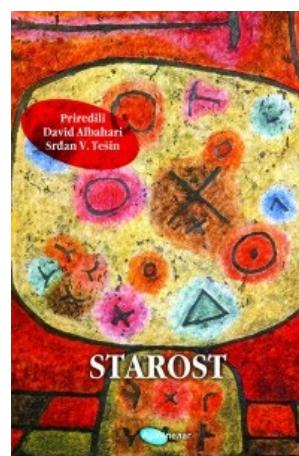
Jesam li ja dobar čovek? misli Papa. On sedi u velikoj, praznoj sobi, u kojoj se svi zvukovi čudnovato pojačavaju. Kada pomeri nogu i krvrne mu reumatično koleno, izgleda kao da se sveci strmolagavljuju sa zidova. Možda je dobrota povezana s mirovanjem? Papa povlači svileni gajtan: iako ništa ne čuje, zna da je u dubini Vatikana pokrenut mehanizam koji će se, trenutak kasnije, pojaviti na vratima u obliku mladog nemog kaluđera sa noćnom posudom u rukama. "Ovo je neka greška", kaže Papa, "zvao sam kardinale, ne tebe." Kaluđer sleže ramenima, smeši se i polazi prema izlazu. "Ali, nema veze", kaže Papa, "dodji 'vamo.'" Kaluđer prilazi i Papa ga uzima za ruku. "Reci mi", kaže Papa, "jesam li ja dobar čovek?" Kaluđer širi oči, traži pravi izraz lica, a onda otvara usta. Papa prvo vidi patrljak jezika, čudno debeo i kvrgav, potom čuje glas koji sažima sve glasove. Onda zidovi počinju da se ruše.

Papa sedi pored bunara. Hladno mu je, ali nikome ne pada na pamet da mu doneše ogrtač.

Prehladiću se ovde, misli Papa, i možda će umreti. I dalje mu нико не donosi ogrtač. Uskoro će kiše, zatim mraz, sneg. Bar imam dovoljno vode, misli Papa i oslanja čelo na kamenu ogradu. "Ako nemaš vatru, upotrebi led": tako glasi poslovica koju je odavno pročitao u nekom rukopisu iz tajnog odeljenja vatikanske biblioteke. A druga: "Ne možeš se vratiti ako prvo ne odeš." Jedna je sa Islanda, druga sa Polinezije. Svet je tako velik, misli Papa dok mu se kamene šare urezuju u negovanu kožu čela. Kada bi me neko video sa jako velike visine, misli dalje, bio bih samo ništavna mrlja u beskraju božje bašte: ali, ko može da gleda sa takve razdaljine? Trenutak kasnije prva kap kiše pada mu na vrat. Papa podiže glavu da osmotri dokle su stigli oblaci (možda će mu neko ipak doneti kišobran?), ali umesto oblaka vidi veliko oko na modroj kupoli neba.

Papa ima 99 godina. Odavno je prestao da jede, spava i prima posetioce. Neprekidno pilji u somotsku zavesu iza koje, uveren je, prebiva bog. Ne zna odakle mu to: zbog čega povezuje somot s bogom: možda je u pitanju specifična rapava glatkost tkanine, ko zna? Papa bi najradije odmahnuo rukom, ali ne može da je pomeri. I dalje pilji u somotsku zavesu, priželjkujući bilo kakav drhtaj njenih nabora. Bog, međutim, čuti, okleva. Papa se priseća trenutka koji je najviše voleo u životu: dok sedi za mermernim stočićem u poslastičarnici, još uvek dečak, prinose mu veliku porciju sladoleda. I kada se zavesa kasnije doista pokrene, Papa nije iznenaden što umesto boga vidi nasmejanu kelnericu u kratkoj suknji, s rupicama na obrazima. Ili možda bog tako izgleda? Više nije važno, zna Papa, zatvara oči, plazi jezik i prima poslednju pričest. Sa snenim ukusom vanile.

Ajfelov most, 11.02. 2013.

Svetislav Basara

Kralj je preminuo

U pretprošlu nedelju je umro, u prošli petak je na Jevrejskom groblju sahranjen veliki pisac David Albahari. Naše prijateljstvo – koje bi u septembru napunilo četrdeset godina – počelo je pričom, nisam video bolji način da ga sa ovog sveta ispratim nego pričom.

Evo te priče:

Tri koraka ispred

Albahari je, dakle, umro, ali ne pre nego što je u romanu „Pogovor“ – koji počinje rečenicom „Kralj je umro“ – napisao pogovor za svoj život – stilski besprekorno retrospektivnu topasu, poetika i stilova kojima je probio magistralu u bespuću srpskog jezika, da bi u trenutku kritične temporalnosti projurio kroz sjen smrtni, odvezao se u nepoznatom pravcu i izašao iz igre, kao Mendosa u priči „Papa“.

Mora da je smrt bila nezadovoljna polovično obavljenim poslom, mišljah čuvši da je Albahari umro. Davno sam – u sporom vozu, na putovanju na književni festival u Sofiju – shvatio da je Albahari uvek korak ispred svega. Zašto bi smrt bila izuzetak?

Pretpostavljam (laskam si) da je Albahari – kad bi razmišljao o smrti i danu posle smrti – mislio: „Neka nad mojim grobom govorи Basara; on se razume u smrt. Osim toga, biće kratak, sažet, izgovoriće nekoliko rečenica, a onda će me – kipteći od zavisti što se nikada nije vinuo do stilskog savršenstva moje priče ‘Papa’ – triput kucnuti malim čekićem u čelo i triput reći: ‘Albahari, mrtav si’, kao camerlengo Mendosa Papi. Znaću ja to, ali ipak treba da bude rečeno“, nagađam da je tako mislio Albahari.

Ja sam pak, kad god bih mislio o smrti – i neizbežnoj sahrani koja je stoput gora od smrti – ovako mislio: ako umrem prvi – a šanse su dugo bile na mojoj strani – neka govari Albahari. Znaće on da se nema šta reći, ali to samo on može reći.

Bio je to prečutni dogovor. Uostalom, Albahari i ja smo decenijama bili u neprestanoj prečutnoj komunikaciji, koju ni smrt, upravo zato što je prečutana, ne može prekinuti. Produžiće se to u vekove vekova.

Čuvši da je Albahari umro, setih se da sam godine, čini mi se, 2006 – saznavši da

je Albahari oboleo od parkinsonizma – sa „Deretinim“ urednikom Arbutinom raspravljao da li da promenimo naslov mog romana „Uspon i pad Parkinsonove bolesti“ da ne bismo povredili Albaharija.

Glupost, rekao je Arbutina, ne može se Albahari povrediti, sam si, uostalom, rekao da je Albahari uvek korak ispred.

Vreme je pokazalo da je to zaista bila velika glupost. Pokazalo se da je Albahari bio najmanje tri koraka ispred Parkinsonove bolesti. Nikada u istorijama bolesti Parkinsonova bolest nije se vinula do takvih visina kao u Albaharijevom slučaju i niko nije tako suptilno i precizno opisao simptome, tegobe (ali i prednosti) Parkinsonove bolesti kao Albahari u romanu „Danas je sreda“.

Sprečen da dođe na promociju romana „Danas je sreda“, Albahari je rekao uredniku: „Zovi Basaru, neka on govori, on se razume u Parkinsonovu bolest.“

Nikada, rekoh, Parkinsonova bolest nije doživelu veći uspon nego u slučaju Albaharija i nikada veći pad, jer je – budući uvek tri koraka ispred – Albahari umro od nečeg drugog, nebitno od čega, umro je zato što je bio živ, ne zato što je bio bolestan.

Zihrono livraha David.

Kurir/ Ajfelov most, 8.8.2023.

Ranko Risojević

Srce tame

*David Albahari: “Sveti putnik”,
Stubovi kulture, Beograd, 2001.*

Godinama strpljivo građena, pripovjeđačka umjetnost Davida Albaharija (1948) danas predstavlja sam vrh srpske književnosti. Poput Kiša, čiji je on možda najbolji nasljednik, upravo zbog otklona od lokalnog i prihvatanja svjetskih pripovjednih tokova, on je ispisao sagu jedne beogradske jevrejske porodice koja se rasipa u atome, stalno prebirući po uspomenama, stvarajući gotovo muzički stranice besprekorne naracije koja zadivljuje čitaoca, pretvarajući ga u poklonika Albaharijeve umjetnosti. Otisnuvši se u voljno izbjeglištvo, a pisac je uvijek izbjeglica, on je nastavio da ispreda svoju nit, primamivši nas u daleku Kanadu, gdje su već stigle beskrajne kolone onih kojima je preko glave gotovo endemske balkanske mržnje. Albaharijeva najnovija knjiga, “Sveti putnik”, kao pasakalja uvodi čitaoca u

svijet usamljenika koji su se slučajno sreli otvarajući se, sasvim malo, drugom, otiskujući dveri svoje duše koja nakostriješena dočekuje svijet s nepovjerenjem, svjesna da će prije biti povrijeđena nego ushićena.

Narator u "Svetskom putniku" je kanadski slikar koji boravi u jednoj od umjetničkih kolonija, gdje dolazi srpski, odnosno vojvođanski, odnosno jugoslovenski, odnosno jevrejski književnik Daniel Atijas, prema kome će slikar osjetiti izuzetnu naklonost, gotovo ljubav. Upravo izbor pripovjedača predstavlja iznenađenje, ali i dobro rješenje, jer se sada onaj koga on zna u dušu, književnik, postavlja kao objekat, onaj što se rastvara i razgoličuje do kraja da bi se potom brižljivo sklopio kao novi, umjetnički fenomen. Kao što crtanje Atijasovog portreta počinje od jedne linije na njegovom čelu, tako i cijela priča kreće u svoje spiralno kretanje od prvog susreta i potom niza naknadnih reminiscencija između novih, ne prečestih, viđenja. Čitaocu će slikareva strast vjerovatno djelovati neobično, ali ona je samo iskušenje koje je bitno za sagledavanje mogućnosti ili nemogućnosti komunikacije među pojedincima iz različitih kultura, zapravo prodiranja do onog što je nečija temeljna ljudska odrednica. Dobar slikar to mora da ostvari na dobrom portretu. Hoće li to uspjeti slikar, Albaharijev pripovjedač?

Da bi stvorio klasičan, rekli bismo ljubavni trougao, svjesni da je to prejako određenje krhkikh veza koje postoje među osnovnim likovima "Svetskog putnika", Albahari uvodi najintrigantniju ličnost, unuka izvjesnog Hrvata Ivana Matulića, koji je jednom davno, prije Drugog svjetskog rata posjetio grad Banf i upisao se u knjigu utisaka u muzeju odrednicom Hrvat. Ne, dakle, Jugosloven, iako je dolazio iz te države, nego kao pripadnik jednog naroda koji u tom trenutku nije imao svoje države. Upravo ta činjenica pokreće radoznalost Daniela Atijasa koju ne razumije slikar. I tu je osnovni zaplet. Kada upozna unuka Ivana Matulića, Atijas će mu pokloniti više pažnje nego slikaru. Koliko, to slikar nikada neće saznati. Otkrivamo prošlost unuka Ivana Matulića, samo djelimičnu, naslanjanje na djedovu žudnju za hrvatskom državom, da bi, u tuđmanovskoj Hrvatskoj doživio razočaranje i vratio se u Kanadu da istražuje djedovu prošlost, ali da se više ne unosi u hrvatsku sadašnjost. Slijedi strašno otkriće, da mu je djed bio ustaša, i da je o svojoj ustaškoj djelatnosti ostavio dnevnik. Takođe, ostavio je i nečiji odsječeni prst.

Razgovore Daniela Atijasa i unuka Ivana Matulića slikar ne samo da ne razumije, on ih ne podnosi. A ova dvojica kao da su prešli onu nejasnu liniju koja kroz razumijevanje vodi od mržnje do ljubavi, ili bar ljudskog prijateljstva. Način na koji je to uspjelo Danielu Atijasu ostaje nejasan, tajanstven, ali po posljedicama strašan. Jer unuk Ivana Matulića to posljednje saznanje, koje se više nije ticalo njegovog djeda, saznanje o prevazilaženju mržnje i o potrebi za ljubavlju, koje mu pruža pripadnik naroda nad kojim je izvršen najstrašniji genocid u istoriji svijeta, ne može da preživi.

Tu pasakalja dostiže svoj vrhunac, reklo bi se da njena motorika više ne pripada određenju lakog ritma, ali Albahari je zaista majstorski vraća tamo gdje je i nastala, na stazu umjetničke kolonije kojom odlazi Daniel Atijas pošto je pogledao seriju crteža koje je uradio slikar, bez komentara, što je i konačna ocjena ukupnog truda onoga koji nije uspio da prodre u dušu osobe koju je bio zavolio. Ostaje, naravno, uvijek pitanje, šta ga je u tome spriječilo?

Ajfelov most, 5. 8. 2023.

Narcisa Potežica

Preminuo poznati pisac David Albahari

Stigla je u nedjelju 30. srpnja 2023. tužna vijest da je David Albahari, srbijanski književnik i prevoditelj, židovskog porijekla, preminuo nakon duge bolesti u Beogradu u 75. godini. Sahranjen je dobrostojanstveno u krugu obitelji i mnogobrojnih prijatelja u petak, 4. kolovoza na Jevrejskom groblju u Beogradu, uz zvukove jazza, njegove omiljene glazbe.

Rodio se 15. ožujka 1948., u Peći na zapadu Kosova u obitelji židovskog porijekla. Njegov otac je bio aktivan član židovske zajednice. Od malih nogu David je upoznat za židovskim običajima, budući da su se u njegovoj obitelji redovno obilježavali židovski blagdani. Svijest o njegovom židovskom porijeklu počela je kod Davida u drugom razredu osnovne škole. Naime, na satu je odgovorio učitelju da je Židov („Jevrej”), a učitelj je postavio za dijete nerazumno pitanje: „Pa zar vas još ima živih?“. Ovaj razgovor sa učiteljem nikada nije shvatio zlonamjerno, a i u njegovom razredu bilo je djece različitih nacionalnosti. Mnogo puta je njegova obitelj na ljetovanje odlazila sa židovskom zajednicom na more u židovska odmarališta. Tu je naučio pjevati mnoge pjesme na hebrejskom, takо-

đer je saznao mnogo o Izraelu. S godinama, sve je više rasla njegova spoznaja o ličnom identitetu. Kada je nakon osnovne i srednje škole, koje je pohađao u rodnom mjestu, došlo vrijeme za studije, odlučio je preseliti se u Zagreb. Studirao je engleski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Od početka 1970-ih do 1994. radio je kao urednik u više beogradskih i novosadskih izdavačkih kuća i časopisa (*Vidici*, *Književna reč*, *Politika*, *edicija Prva knjiga Matrice srpske*). Često se ističe da je jedan je od najboljih srpskih poznavatelja suvremenih književnih pojava. Osnivač je i urednik časopisa za svjetsku književnost *Pismo* (1985). Albahari je poznat po svojoj društvenoj aktivnosti. Godine 1991. izabran je za predsjednika Fondacije jevrejskih zajednica u Jugoslaviji. Ali tri godine poslije preselio se u Kanadu – u Calgari, zajedno sa članovima svoje obitelji.

Tijekom intervjua nije volio davati odgovore na aktualna politička pitanja. Javnost je kroz analizu njegovih djela, u kojima se često sreću povijesne i političke situacije, doznala njegove stavove.

Volio je čitati, i u mladosti je čitao sve što mu je dolazilo pod ruku. Uživao je u gledanju filmova. Svoje je priče upravo tako zamišljao, kao u filmovima. Na njegov pristup književnosti najviše je utjecao njegov prijatelj Petar Vujičić, koji je prevdio djela sa poljskog i nekoliko drugih jezika. Vujičić mu je dao nekoliko jednostavnih pravila koja su bila od značaja tijekom pisanja. U početku je Albahari izmišljao priče, a onda je, zahvaljujući savjetu ovog njegovog velikog prijatelja, inspiraciju za priče pronalazio u svojoj okolini. Tako su nastali njegovi likovi u kojima svako može pronaći dio sebe. Na primjer, podsjeća nas i upozorava u jednoj svojoj kolumni: *Vratimo nedelju!*

"Šta se desilo s nedeljom? Juče sam je celog dana tražio i nigde nisam mogao da je nađem. Nekad je, sećam se, svaka nedelja bila praznik, oblačila se bela košulja i prale se uši i vrat. Nedeljom se išlo na porodične ručkove posle kojih su svi dremali, razbacani po stanu kao nasukani kitovi, i tek bi nas miris crne kafe budio iz te omamljenosti. Ustajali smo polako, pažljivo, ništa nije smelo da bude brzo i naglo. Nedelja je bila dan sporosti, dan lenjosti, dan koji se provodio tako kao da mu ništa nije prethodilo ili kao da se ništa neće desiti posle njega.

Nedelja - dan bez budućnosti, napisao je u jednoj svojoj pesmi Raša Livada. Ne znam na šta je on mislio kada je napisao taj stih, ali to je za mene najlepši opis nedelje. One druge nedelje, kakva je nekada bila, a ne kakva je sada i kakva je bila kada sam juče izašao iz kuće.

Nekada nedeljom nisu radile radnje. U stvari, do deset se u nekim prodavnicama mogao kupiti hleb, mleko i pogacice, a bili su, takođe do deset, otvoreni i kiosci za prodaju štampe. Sve ostalo je bilo zatvoreno i uživalo u nedeljnom miru.

Na pijacu se išlo subotom. To je bio pravi dan za kupovinu paprika, lubenica i kajmaka. Nedeljom se odlazilo na pijacu samo u slučaju da vas je nešto sprečilo u subotu. Uostalom, nedeljna ponuda na pijaci je pružala bledu sliku u poređenju sa subotnjim obiljem.

Nedelja je bila dan za izlet. Penjali smo se na Avalu kao da osvajamo Mont Everest, a onda smo trčali nizbrdo sve dok se ne bismo umorili. Tada bismo izvadili kifle namazane buterom, tvrd kuvana jaja, kriške "Zdenka" sira i crvene jabuke.

Nedeljom je podnevni mir u dvorištu duže trajao. Nismo igrali fudbal, nismo udarali loptom u zid. Čutali smo čak i dok smo igrali klikere. Tek kasnije popodne, kada se suton već prikradao preko neba, počinjali smo da govorimo glasnije i slobodnije, mada ni tada nisu naši glasovi odjekivali kao tokom drugih dana.

Nedelja je bila spor dan. Dan obnove. Dan kada su u celom gradu u podne složno zveckale kašike za supu, kada su ulice bile puste, a vozila gradskog saobraćaja prazna.

Nedelja - dan bez budućnosti. Dan u kojem se zaboravljala prošlost i nije se mislilo na budućnost. Prošlost je bila užurbana subota, koju je trebalo što pre smetnuti sa uma; budućnost je dolazila sa ponедelјком, strašnim danom, koji je predstavljao početak nove jednolične radne nedelje.

Nedelja je bila kao rajska bašta, dan između stvarnosti i snova. Dan u kojem je sve moglo da počne, a ništa nije moralo da se završi. Čardak ni na nebu ni na zemlji.

Međutim, kada sam juče izašao napolje, pomislio sam da je četvrtak, ili petak, ili bilo koji dan. Samo ne nedelja. Naime, sve radnje su bile otvorene: piljarnica, bakalnica, čak i apoteka.

Jedino banka nije radila. Međutim, to i ne očekujem od banke, jer banke svugde rade manje od svih drugih. Ako i banke počnu da rade nedeljom, biće to znak da uskoro dolazi propast sveta. (Nek propadne, nije šteta...)

Onda sam počeo da tražim nedelju. Zavirivao sam u razne zgrade, prošetao sam pored reke, pitao sam ljude koji su čekali na autobuskoj stanicu, zatim mladiće i devojke sa slušalicama na ušima, ali niko nije znao da mi odgovori. Slegali su rame-nima i gledali me pogledima koji su pokazivali da ne razumeju šta ih pitam, kao da je nedelja zaboravljen i mrtav jezik, razumljiv samo nekim lingvistima i arheologima.

Lepa je nekad bila nedelja. Ujutru se duže spavalо, kasnije se doručkovalо i svako je smeо da odgovlači koliko god želi.

Nedeljom se išlo na fudbalske utakmice, zatim u šetnje pored reke, a onda, pred kraj dana, naručivale su se palačinke sa čokoladom i orasima. Veče se šunjalo preko neba, ali niko na to nije obraćao pažnju jer smo znali da je nedelja dan drugaćiji od svih dana i da se, u stvari, nikada ne završava.

Ali onda se nešto desilo i nedelja je nestala. Ma šta mi radili, ma koliko pokušavali, ne uspevamo da je nađemo. Sakrila se negde, uvredena i zastrašena od mogućnosti da je neko natera da promeni ime. Naime, ako naziv nedelja potiče od reči "ne delati", a svi se tog dana ponašaju kao da je u pitanju bilo koji dan i ne prestaju sa svojim delatnostima, onda nedelja nije nedelja i s pravom je pobegla. Otišla je negde gde se još uvek poštuje jednostavan nauk: šest dana radi, a sedmog se odmaraj, čitaj knjige, piši pesme, otidi u prirodu, budi nešto drugo, nešto različito od onoga što si ostalih šest dana. Budi drugačiji tog dana da bi ostalih dana bio uvek isti. Uspori ritam. Nađi neku sporu pesmu i slušaj je celog dana. Uživaj u sporosti. Kaži: *Spor sam, priznajem, ali kada bih bio brži, ne bih znao da postojim.*

Da, krajnje je vreme da vratimo nedelju. Ako to uskoro ne učinimo, nikada je više nećemo videti. A život bez nedelje, odnosno, život bez dana odmora nije više život, već sumorni ringlšpil koji se zastavlja samo jednom - onda kada je kasno za sve".

David Albahari, objavljeno u *Politici*, jul, 2010. Godine.

U književnosti se javio zbirkom priča "Porodično vreme" i tu prvu knjigu objavio je 1973. Godine. Pet godina kasnije tiskan mu je i prvi roman "Sudac Dimitrijević".

Kao pisac se ističe pripovjedačkom vještinom ali unosi autobiografske elemente i to djelomično autobiografsko nadahnute trajno je obilježe njegova pripovjednoga rukopisa. Obzirom da je židovskoga podrijetla, što je dijelom i tematski usmjerilo njegov opus, a u Beogradu je promovirao srpsko-židovske pisce. Početkom 1990-ih pomašao je ratom pogodjenoj sarajevskoj židovskoj zajednici. Tako su njegove riječi *Ljudska patnja sve manje privlači pažnju*.

Od jeseni 1994. živi u Kanadi, tek 2012. godine se vratio u Beograd. Čitavo vrijeme ostaje u srcu stanovnik Zemuna, piše i objavljuje na srpskome jeziku.

Objavio je više od deset zbirk priča (među ostalim „Opis smrti”, 1982; „Pelerina”, 1993; „Neobične priče”, 1999; „Svake noći u drugom gradu”, 2008; „Male priče”, 2013; te petnaestak romana („Sudija Dimitrijević”, 1978; „Cink”, 1988; „Snežni čovek”, 1995; „Svetski putnik”, 2001; „Ludvig”, 2007; „Kontrolni punkt”, 2011; „Životinjsko carstvo”, 2014) i šest knjiga eseja („Prepisivanje sveta”, 1997; „Dijaspora i druge stvari”, 2008; „Pamtivek”, 2010).

Također se u novije doba okušao i kao pisac za djecu („Ni dana bez čuda”, 2010) i dramatičar („Tri drame”, 2013).

Zajedno sa karikaturistom i ilustratorom Dušanom Petričićem, autor je knjige za djecu "Ema i jež koji nestaje", a kao koautor potpisao je i "Knjigu o muzici" sa Žarkom Radakovićem.

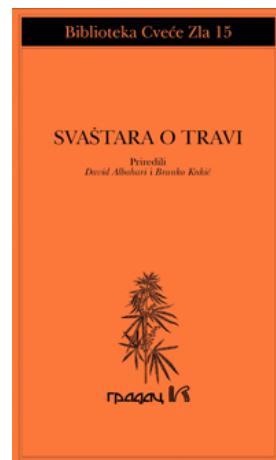
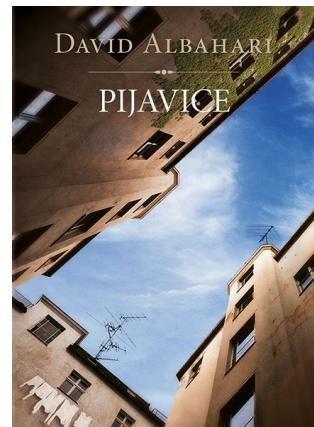
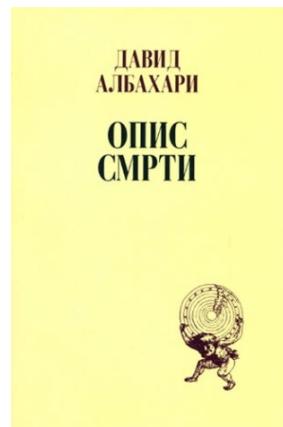
Prevoditelj je s engleskoga, preveo je veliki broj

knjiga, priča, pjesama, eseja i dramskih tekstova mnogih američkih, britanskih, australskih i kanadskih pisaca, među kojima su Saul Bellow, Isaac Bashevis Singer, Vladimir Nabokov, Margaret Atwood, Sam Shepard i drugi.

Bio je član Srpske akademije znanosti i umjetnosti, PEN centra i Srpskog književnog društva.

Djela su mu prevedena na više od dvadeset jezika, u posljednjih trideset godina jedan je od najprevodenijih pisaca u Srbiji te je nagrađen svim važnijim srpskim književnim nagradama a kao višestruko nagrađivanom piscu među najznačajnijim priznanjima je Andrićeva nagrada za zbirku priča "Opis smrti" te NIN-ova nagrada za roman godine ("Mamac").

Iako mu je proza hermetična i slojevita izraza, uživao je nepodijeljenu naklonost književne kritike i kulturni status kod publike, te se smatra ne samo jednim od najistaknutijih suvremenih srpskih pisaca već je poznat kao jedan od najboljih književnika s područja bivše Jugoslavije a ujedno je izuzetno cijenjen u svijetu, pa će njegov odlazak sigurno ponovo pobuditi interes čitatelja i pozornost kritike u Srbiji, zatim na području bivše Jugoslavije i svjetske književne kritike.

Milica Lazović

David Albahari

Književnost: Potraga za identitetom

Apstrakt: Rad koji sledi bavi se eseističkim zapisima Davida Albaharija sa ciljem da objasni i analizira kategorije ključne za oblikovanje njegovog stvaralačkog identiteta. Od umetničkih podsticaja pisac izdvaja postmodernizam u književnosti, rok kulturu i postupak montaže u filmskoj umetnosti. U vanumetničke procese važne za oblikovanje njegovog stvaralačkog identiteta ubrajaju se jevrejsko-srpsko poreklo, život u egzilu i sa tim povezana dilema pisanja na maternjem, odnosno drugom jeziku. Kao najvažniju temu Albahari razmatra sam proces stvaranja, kao zatvoren sistem u kojem nije sasvim jednostavno odvojiti uzrok od posledice, budući da egzistencijalne kategorije oblikuju identitet autora, koji istovremeno svoj najpuniji izraz dobija u umetničkom delu. Suštinsko obeležje piščevog stvaralaštva ogleda se u polarizovanim entitetima koji određuju i njegov identitet u celini: jevrejsko-srpsko poreklo, život u matičnoj zemlji i zemlji preseljenja, zatim dvojezičnost nametnuta egzilantskom situacijom, književni podsticaj potekli pretežno od srpskih i američkih postmodernih proznih pisaca, kao i podeljenost između stvaralačkog i prevodilačkog rada.

Ključne reči: stvaralački identitet, književni podsticaji, umetnički podsticaji, jevrejsko-srpsko poreklo, život u egzilu, jezički identitet.

„Svi ti zatvori i svi ti logori, svi ti napor da se u njima pronađe smisao, nisu nas nigde odveli. Ako se svetlost upali na jednom mestu, na drugom odmah utrne. Mrak je uvek isti. Rešetke se sve teže savijaju. Reči su sve istrošenije. Pisanje nudi sve manje utehe. Da li je došlo vreme da prestanemo da pokušavamo?“¹

David Albahari je svoje poetičke poglede sakupio u četiri zbirke eseja, od kojih je prva, *Prepisivanje sveta*, objavljena 1997, slede *Teret* iz 2004, *Dijaspora i druge stvari* iz 2008. i *Ljudi, gradovi i štošta drugo* iz 2011. godine. Iskazi u njima dati oslikavaju razvoj autorove auto-poetičke misli od početka njegovog bavljenja književnošću do danas i za predmet imaju širok spektar tema koje su ključne i za njegovo fikcionalno stvaralaštvo, od jevrejskog porekla i pripadnosti jevrejskoj književnosti, preko stvaralačkih podsticaja, života u egzilu do statusa jezika u književnosti i položaja umetnika, odnosno umetnosti

uopšte. Kao najčešći oblik izražavanja eksplicitne poetike stvaraoca u kojem se izlažu lični utisci i pogledi na neko pitanje života, nauke ili umetnosti, esej sadrži visok ideo autobiografskih elemenata, i stoga je naročito pogodan za mistifikaciju.² Uveren da prave razlike između pisanja priče i eseja nema, Albahari u svojim autopoeitičkim tekstovima primenjuje postupke karakteristične pre svega za njegovo fikcionalno stvaralaštvo – obrt, smisao za detalj, težnju ka sažetosti i jezičkom savršenstvu, otvorenost za uticaje drugih medija, definisanje pojava iznutra, dok kao najvažniju temu razmatra proces stvaranja kao zatvoren sistem u kojem nije sasvim jednostavno odvojiti uzrok od posledice, budući da egzistencijalne kategorije oblikuju identitet autora, koji istovremeno svoj najpuniji izraz dobija u umetničkom delu.

Pojam identitet i njegova ontološka dimenzija u izvesnom su smislu problematični, a prema mišljenju savremenih teoretičara kulture, malo je reči u današnje vreme toliko kompromitovano kao što je ova.³ Latinski naziv za istovetnost danas podrazumeva složen entitet, na čije oblikovanje utiču pripadnost porodičnom, profesionalnom, kulturnom i drugim krugovima sa kojima se pojedinac poistovećuje.⁴ Dok se, prema mišljenju Stjuarta Hola, koncepti problematizuju onda kada nismo sigurni u to gde pripadamo, Žak Derida tvrdi da već to što smo pokrenuti na ispitivanje identiteta, upućuje na njegovo nepostojanje.⁵ U eseju „Jevrejska književnost, jevrejski pisac“ Albahari primiče da je odlika fenomena identiteta u savremenom društvu oopsesivna potraga za njim samim. Hibridnost, polisemičnost i fragmentarnost samo su neke od njegovih osobina, budući da identitet nije nešto što je unapred dato i nepromenljivo, već nešto što se, kako autor navodi, „osvaja i stiče slobodnim izborom“.⁶ Na zaključak da su svi koncepti izmišljeni i da su najbolji onda kada su proizvod slobodnog izbora, Albaharija navodi i lični osećaj da na ostrvu Hvaru prima hvarska identitet, čim ugleda Stenovite planine dobija kalgarijanski, a kada kroči na ulice Zemuna, vratи mu se njegov stari identitet. Stvaralaštvo je, stoga, u većoj meri piščevu stvarno *Ja* nego što je to on sam, a književno delo je arhiva podataka o traganju za sobom.⁷

Već Albaharijevo rano stvaralaštvo, u kojem teži alternativnim iskustvima i uspostavljanju nove književne tradicije, temelji se na uvažavanju razlika i otvorenosti prema novom. Ističući važnost prethodnika za oblikovanje ličnosti svakog pojedinca u zbirci *Prepisivanje sveta*, ali i u drugim svojim eseističkim tekstovima, autor rekonstruiše književne podsticaje, kao i uticaj likovne, muzičke, filmske umetnosti i nauke na sopstveno stvaralaštvo.⁸ Dominira fascinacija i privrženost pripovedačkim praksama 20. veka, kao što je proza američkih postmodernista od Nabokova do Kuvera, zatim postmoderno slikarstvo i rok kultura,

postupak montaže u filmskoj umetnosti i relativizam u nauci. Od književnih pojava na domaćoj sceni pisac izdvaja poznanstvo i saradnju sa savremenicima – pesnikom Rašom Livadom, zatim Petrom Vujičićem, koji ga je uputio na porodične teme kao mogući izvor inspiracije i Aleksandrom Tišmom, koji je, kao urednik *Letopisa Matice srpske*, objavljivao njegove prve priče i diskretno usmeravao autorov rani rad.⁹ Od Kiša je, kako navodi, učio umeće kalemljenja, odnosno kako da na domaće tle prenese odabrane umetničke postupke stranih pripovedača, a u susretu sa njim uspostavio je vezu sa prethodnicima kao što su Šulc, Apdajk, Prust, Fokner, Nabokov, Virdžinija Vulf i drugi.

Fokneru duguje sopstveno poimanje literature, sklonost ka eksperimentisanju sa formom i verovanje u svemoć rečenice, a početni impuls oponašanja njegove porodične hronike vidljiv je, kako u prvim pričama objavljenim u zbirci *Porodično vreme*, tako i u svemu što je kasnije napisao.¹⁰ Menjali su ga i „saznanje o složenostima književnih smicalica Vladimira Nabokova, Beketovo i Pinterovo poniranje u jezik, neiscrpne mimikrijske sposobnosti Donalda Bartelmija, Handkeovo pomeranje stvarnosti, minimalistički realizam Rejmonda Karvera”, a ako bi tražio nekakav prauzor, nalazio bi ga u književnosti u kojoj su „knjige skupine poruka između kojih ne postoji neka posebna veza, ali koje proizvode lepu i duboku sliku života”.¹¹ Svojim prevodilačkim radom Albahari je domaćoj javnosti otkrio prozu američkih metafikcionalista – Donalda Bartelmija, Džona Barta, Roberta Kuvera, Tomasa Pinčona, Vilijema Gesa i Ričarda Brotigana, a prevođenje njihovih dela nije bilo bez povratnog uticaja na prevodiočev književni postupak.¹²

Pre Albahariju su Džon Don Pasos, nadrealisti, Robert Kuver i drugi primenjivali postupak montaže u književnosti, ali je on, zahvaljujući saradnji s rediteljem Purišom Đordovićem, naučio da umetničko delo nastaje razgrađivanjem stvarnosti i ponovnim spajanjem njenih fragmenata u novom rasporedu, pri čemu montaža ima ulogu vezivnog tkiva koje omogućava preskoke u vremenu i prostoru bez gubljenja kontinuiteta.¹³ U rok kulturi Albahari pronalazi najmanje dva značajna inspirativna elementa – umetnost šifriranja kao izraz zajedničke svesti pojedinaca i neprekidnu potrebu za menjanjem forme.¹⁴ Posredni uticaj rokenrola na piševe stvaralaštvo ostvaruje se preko autora šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka koje je čitao ili prevodio, a čija se dela temelje na pomenutom kulturnom modelu: Petera Handkea, Ijana Makjuana, Majkla Vajldinga, Tomasa Pinčona, Sema Šeparda i drugih. Istovremeno, novi talas u muzici na jugoslovenskim prostorima – grupe Električni orgazam, Film, Prljavo kazalište, Azra – postavio je do tada marginalnu pojavu rokenrola u centar kulturnih zbivanja, a njegova

subverzivnost uticala je na sve segmente kulture i umetnosti, pa i književnosti.¹⁵ Pesme sa albuma *Vreme* vode Del Arno Benda imaju isti izvor inspiracije sa kojeg se autor napajao dok je pisao priče za zbirku *Senke*, s tom razlikom što muzičarima polazi za rukom da zajedničko osećanje nostalгије sažmu u samo nekoliko stihova, dok su njemu za to potrebne čitave stranice: „Tamo gde sam ja napisao nekoliko romana, brojne priče i tekstove, Del Arno Bend to bravurozno sažima u pesmi ‘Jači kada hodaš’.”¹⁶

* * *

Theoretičari kulture navode parametre koje Albahari razmatra kao konstitutivne činioce sopstvenog identiteta – jevrejstvo i život u egzilu – kao granične slučajeve fenomena identiteta.¹⁷ Iako su roditelji blago usmeravali autorovo osećanje jevrejstva, nikada nisu negirali postojanje srpske linije u porodičnim korenima, pa je dvostrukost nasleđa na kojem je oblikovan, odrastajući uz priče iz jevrejske tradicije, ali i uz narodne pesme o Milošu Obiliću i Tanasku Rajiću, „koji su po svojim postupcima sasvim bliski tragičnim herojima iz jevrejske istorije”, karakteristična za njegovo stvaralaštvo u celini.¹⁸ Želja da se prema jevrejskom poreklu definije kulminiraće početkom 70-ih i vrhunski izraz dobiti u odluci da postane rabin.

Ishitrena namera, kako će se kasnije ispostaviti, navela je pisca da istražuje istočnačka učenja poput zen budizma i kabale, što će u znatnoj meri uticati naročito na njegovu ranu poetiku. Odnos prema jevrejskom identitetu u tom periodu pokazuje se kao ambivalentan, budući da istovremeno želi da se zaogrne jevrejskim poreklom i da na osnovu njega definiše svoju pripadnost, ali mu u sinagogi vreme sporo prolazi i u jevrejskoj verskoj zajednici oseća se kao uljez. Pisano je sve više opseđa, i on to ovako opisuje: „Kada sam napokon pronašao svoju temu–porodične priče – pokrenuo sam, i ne znajući to, mehanizam koji je moju potragu za identitetom usmerio prema jevrejstvu.”¹⁹

Teme zastupljene u Albaharijevom ranom stvaralaštvu podrazumevaju detaljnije ispitivanje nasleđa i približavanje roditeljima, naročito ocu: „Da bih pisao, morao sam što više da doznam o porodičnoj istoriji; porast tog znanja, uglavnom na osnovu očevih priča, podsticao me je na dodatno približavanje verskoj zajednici; ulaženje u nju podrazumevalo je veće učešće u njenim aktivnostima; povećana aktivnost pozivala je na jačanje jevrejstva u meni, ali i na podsticanje jevrejstva u celoj porodici.”²⁰ Proces prihvatanja jevrejskog identiteta odvija se bez piševe svesne pretenzije, započinjući u tekstu koji piše, da bi, preko otkrivanja tradicije u knjizi koju čita, rezultirao stvaranjem gotovog umetničkog dela sa očiglednim znacima ukorenjenosti u jevrejskoj tradiciji. Kao važan faktor pripadnosti jevrejskoj književnosti, čime se naročito bavi u esejima iz knjige *Teret*,

autor uzima zastupljenost jevrejskih tema u delu određenog pisca, podrazumevajući da niko ne piše o jevrejstvu ukoliko se ne oseća tako ili nema neke sumnje u vezi sa svojim identitetom. Lične tragedije piščevih roditelja u Drugom svetskom ratu i paralelizam njihovih sudsibina, u kojima su gubici prethodnih porodica vodili narocitim izjednačavanju, nudili su se autoru kao priča i uvlačili ga u sebe kao deo priče. Otuda su se i pisma koja majčin prvi muž piše iz logora prirodno ulila u *Mamac*, dok roman *Gec i Majer* beleži iskustvo traženja smisla narušene simetrije nastale usled masovnih stradanja, koja obeležavaju jevrejski identitet u celini.²¹

Proces pri kojem se književnost definiše kao potraga za identitetom usložnjava se mogućnošću da pisac postane prototip književnog dela drugog stvaraoca, ali i čitalac tog istog dela, koji (s distanci) prosuđuje opravdanost junakovih, odnosno ličnih stavova. U knjizi *Bloodlines: A Journey into Eastern Europe* kanadske književnice Mirne Kostaš, u poglavljiju posvećenom bivšoj Jugoslaviji, autor (David Albahari) ili neko veoma sličan njemu „igra ulogu pisca koji se zove David, i koji se, vitak i oštar, ali i suzdržan i gnevni, ne druži sa ostalim piscima, zgađen lažnom, samozvanom dužnošću da predstavi glas naroda u pitanjima od javnog interesa.“²² Poistovećivanje sa sudsbinom književnog junaka za autora ima snagu prostornog izmeštanja, pa se u n voj sredini ne oseća kao tek pristigli imigrant, jer ne mora da se menja: „Bilo je dovoljno da se sjedinim s tim likom, koji je već pripadao svetu izmaštanih i stvarnih likova iz kanadske književnosti, i da, bez obzira na to što sam promenio mesto, ostanem i dalje ono što sam bio pre mog dolaska/povratka u Kanadu.“²³

Sedam godina nakon objavljanja knjige autor više ne veruje u istovetnost sa junakom čije odupiranje promeni tumači kao ubrzavanje vlastitog propadanja, a roman *Snežni čovek* predstavlja razračunavanje sa stavovima izmišljenog Davida, odnosno sa sobom kakav je nekada bio.²⁴

Po preseljenju u Kanadu problem autorovog identiteta dodatno se usložnjava, a u eseju „Napušteni vrt“ iz 1999. on se pita da li je moguće preći u drugu kulturu a da se očuva kontinuitet i jedinstvo ličnosti kroz vreme. Istorijeske prilike, koje je do tada u najmanju ruku poricao, uvodi u svoja dela gradeći fiktivni svet na antinomičnim relacijama svoje-tuđe, blisko-daleko, prošlost-sadašnjost, dok su ukorenjenost u neki lokalitet i raskorenjenost kao suprotan proces ključni za razumevanje čitave njegove egzilantske proze. Eseji objavljeni u knjizi *Diaspora i druge stvari* definišu poetiku prelaska, u kojoj se iz perspektive međupozicije, pored opšte ljudskog, ispituju lični i stvaralački identitet, ne kao unapred određene datosti, već kao procesi koji se u autopoetičkim i poetičkim iskazima odigravaju. Jezički identitet i pitanje stvaranja na maternjem jeziku u egzilu gotovo da su opservativne teme

u ovom periodu autorovog stvaralaštva, u kojem se u više navrata poziva na tezu engleskog filozofa jevrejskog porekla Ludviga Vitgenštajna po kojoj su granice jezika pojedinca zapravo granice njegovog sveta. U novom jeziku Albahari ponovlja stil izgrađen prema formi i zvuku prvog jezika, ali pisanju na engleskom, slično kao u slučaju junaka romana *Mamac*, nedostaje dimenzija ključna za njegov raniji izraz. Njegove neuspele pokušaje nastavlja junak *Mamca*, koji na kraju tone u odustvje jezika, nemogućnost komunikacije i tišinu, čime je posredno sugerisana potencijalna piščeva sudsiba.²⁵

Nastavljujući da piše na maternjem jeziku i u kontekstu srpske književnosti, autor istovremeno posvaja identitet druge sredine svestan da samo onaj ko se prilagođava novom svetu u istoj meri u kojoj svet prilagođava sebi može na kraju da ostane isti.²⁶ Udaljenost od domaće kulturne i književne scene omogućava mu uvid u to da nijedna kultura nije apsolutna, kao i iskorak iz okvira u kojima je do tada stvarao.²⁷ Sam pojam kanadskog identiteta za Albaharija vrlo je neodređen, budući da kao njegov element severnjaci retko pominju čoveka, pozivajući se na „prostor i prazninu, planine i sever, šume i životinjski svet.“²⁸ Podvojeni između engleskih i francuskih uticaja u sebi oni se neprestano traže, dok priliv emigranata u zemlju povećava nestabilnost i rastapanje identiteta načetog politikom multikulturalizma, pa je i u književnosti, u kojoj sve više autora piše o zemlji porekla, Kanada nešto tuđe, prostranstvo u kojem vlada zima. Upravo taj doživljaj prostranstva, koji pojačava i kalgarijanski vidik ispunjen Stenovitim planinama, navodi pisca na misao o spisateljskom iščezavanju koje će oslobođiti prostor za sam tekst.

U svojim eseističkim zapisima David Albahari precizno izdvaja i definiše parametre ključne za oblikovanje svog stvaralačkog identiteta, ispitujući, u skladu sa postmodernim konceptom pluralizma, svu njihovu mnogostrukost i pokazujući izuzetan smisao za nijansiranje izmenljivosti elemenata u pojedinim vremenskim periodima. Njegove detaljne analize ukazuju na složenost pojedinca oblikovanog na krajnje subjektivnim i relativnim entitetima kakvi su kultura, iskustvo ili moral 20. i početka 21. veka, a samim tim i na složenost književnog dela, koje je proizvod takvih okolnosti. Vrednost njegovih razmatranja ogleda se u snazi s kojom ponire u dubine sopstvenog bića rekonstruišući složene mehanizme koji prethode stvaranju, ali i one koji ga na određeni način oblikuju. Rezultat takve analitičnosti je ambivalentan autorov odnos prema konstitutivnim činiocima sopstvenog stvaralačkog identiteta, dok se njegova poetika otkriva kao zatvoren sistem gusto isprepletanih veza I međusobnih uticaja života i literature, pokazujući po ko zna koji put koliko su ove dve kategorije zapravo čvrsto povezane i koliko jedna drugu dopunjaju.

Literatura

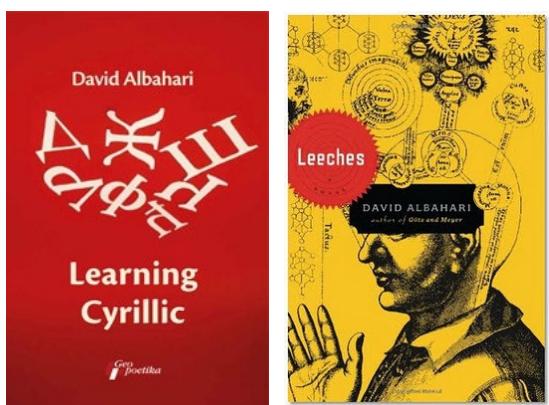
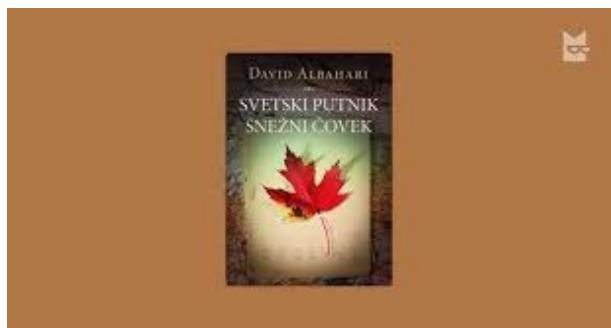
- Albahari, David, *Prepisivanje sveta*, Vršac: Književna opština, 1997.
- Albahari, David, *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004.
- Albahari, David, *Dijaspora i druge stvari*, Novi Sad: Akademска knjiga, 2008.
- Bužinska, Ana i Markovski, Mihal Pavel, *Književne teorije XX veka*, Beograd: Službeni glasnik, 2009.
- Gilroy, Paul, "Diaspora and the Detours of Identity", u: Kathryn Woodward (ur.), *Identity and Difference*, London: Sage Publications, 1997.
- Gradac: časopis za književnost, umetnost i kulturu* (ur. Branko Kukić), broj 156, godina 31, Čačak: Dom kulture i Umetničko društvo Gradac, 2005.
- Durić, Jelena, „Paradoksi identiteta” u: *Filozofija i društvo 2*, Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, 2010.
- Zbornik 26. književnih susreta: Savremena srpska proza*, (ur. Veroljub Vukašinović), Trstenik: Narodna biblioteka „Jefimija”, 2010.
- Identiteti (I): pojedinac, grupa, društvo*, Halpern, Ketrin i Ruano-Borbelan, Žan-Klod (prir.), Beograd: Klio, 2009.
- Palavestra, Predrag, *Jevrejski pisci u srpskoj književnosti*, Beograd: Institut za književnost i umetnost, 1998.
- Pančić, Teofil, *Na hartijskom zadatku*, Novi Sad: Dnevnik, 2006.
- Rečnik književnih termina*, Stambolić, Miloš (ur.) Beograd: Nolit, 1986.
- Ugrišić, Dubravka, „Pisati u egzilu”, u: *Rec*, broj 60/5, decembar, 2000.
- Hall, Stuart, “Introduction. Who Needs Identity?”, u: Stuart Hall, Paul Du Gay (ur.), *Questions of Cultural Identity*, London: Sage Publications, 1996.

-
- 1 Albahari, David, „Pisanje i tamnica”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, str. 47.
- 2 *Rečnik književnih termina*, Stambolić, Miloš (ur.), Beograd: Nolit, 1986, str. 186.
- 3 Halpern, Katrin, „Treba li prestat da se govori o identitetu?”, u: Halpern, Katrin i Ruano-Borbalan, Žan-Klod, (prir.), *Identiteti (I): pojedinac, grupa, društvo*, Beograd: Klio, 2009, str. 26.
- 4 Ruano-Borbalan, Žan-Klod, „Izgradnja identiteta”, u: Halpern, Katrin i Ruano-Borbalan, Žan-Klod, (prir.), *Identiteti (I): pojedinac, grupa, društvo*, Beograd: Klio, 2009, str. 26.
- 5 Derida, Žak, „Fragment. Dar za tajnu” u: Bojančić, Petar (prir.) *Glas i pismo. Žak Derida u odjecima*, Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, str. 35.
- 6 Albahari, David, „Jevrejska književnost, jevrejski pisac”, u *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 74.

- 7 Albahari, David, „Kako nisam postao rabin”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 127.
- 8 Albahari, David, „San o učitelju”, u: *Prepisivanje sveta*, Vršac: Književna opština, 1997, str. 9.
- 9 „Umetnik je izgnanik. Razgovor Davida Albaharija i Mihajla Pantića”, u: *Gradac: časopis za književnost, umetnost i kulturu* (ur. Branko Kukić), broj 156, godina 31, Čačak: Dom kulture i Umetničko društvo Gradac, 2005, str. 7.
- 10 Albahari, David, „Nedavno, Fokner”, u: *Prepisivanje sveta*, Vršac: Književna opština, 1997, str. 34.
- 11 Albahari, David, „Moje viđenje književnosti”, u: *Prepisivanje sveta*, Vršac: Književna opština, 1997, str. 46.
- 12 „Kada sam otkrio generaciju američkih tzv. metaprozaista, moj priopovedački svet više nije mogao da ostane isti. Fragment, montažni postupak, razigranost, samironičnost, parodiranje stila, sve je to postalo i deo mog pogleda na kratku priču.” Videti: „Umetnik je izgnanik. Razgovor Davida Albaharija i Mihajla Pantića”, u: *Gradac: časopis za književnost, umetnost i kulturu* (ur. Branko Kukić), broj 156, godina 31, Čačak: Dom kulture i Umetničko društvo Gradac, 2005, str. 13.
- 13 Albahari, David, „Ljubomora”, u: *Prepisivanje sveta*, Vršac: Književna opština, 1997, str. 49.
- 14 Albahari, David, „Rok kao inspiracija”, u: *Prepisivanje sveta*, Vršac: Književna opština, 1997, str. 82.
- 15 Albahari, David, „Novovalne poruke”, u: *Dijaspora i druge stvari*, Novi Sad: Akademска knjiga, 2008, str. 178.
- 16 Albahari, David, „D. A. B.”, u: *Dijaspora i druge stvari*, Novi Sad: Akademска knjiga, 2008, str. 168.
- 17 Mark, Edmond, „Identitetska izgradnja pojedinca”, u: Halpern, Katrin i Ruano-Borbalan, Žan-Klod, (prir.), *Identiteti (I): pojedinac, grupa, društvo*, Beograd: Klio, 2009, str. 42.
- 18 „Umetnik je izgnanik. Razgovor Davida Albaharija i Mihajla Pantića”, u: *Gradac: časopis za književnost, umetnost i kulturu* (ur. Branko Kukić), broj 156, godina 31, Čačak: Dom kulture i Umetničko društvo Gradac, 2005, str. 11
- 19 Albahari, David, „Kako nisam postao rabin”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 124.
- 20 Albahari, David, „Kako nisam postao rabin”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 124.
- 21 Albahari, David, „Napušteni vrt”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 71.
- 22 Albahari, David, „Uvek si samo nečiji san”, u: *Prepisivanje sveta*, Vršac: Književna opština, 1997, str. 39.
- 23 Albahari, David, „Tuga i priča”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 38.
- 24 Albahari, David, „Prvi jezik, druga zemlja”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 44.
- 25 Albahari, David, „Prvi jezik, druga zemlja”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 43.

- 26 Laklo, Ernesto, „Univerzalizam, partikularizam i pitanje identiteta”, u: *Reč*, broj 71/17, septembar, 2003. str. 164
- 27 Albahari, David, „Izgnani fragmenti”, u: *Teret*, Beograd: Forum pisaca, 2004, str. 62.
- 28 Albahari, David, „Blato i sneg”, u: *Dijaspore i druge stvari*, Novi Sad: Akademска knjiga, 2008, str. 118.

Ovaj rad je deo zbornika *Slike (iz) porodičnog vremena o književnom delu Davida Albaharija* koji je priredio Mihajlo Pantić, u izdanju *Biblioteke grada Beograda* 2013.

David Albahari

Šest muškaraca i jedna suknja

Jednom se desilo da na istom mestu, u isto vreme, budu čak šestorica muškaraca koji su – u različitim trenucima, naravno – imali neku vrstu erotskog odnosa sa gospodicom B. Ona ih je namerno tako pozvala, odnosno, ona je pozvala jedino svog sadašnjeg miljenika a ostali su, bar su tako mislili, došli sami, ravnajući se prema obaveštenjima koja su čuli na raznim televizijskim i radio programima ili ih dobili preko interneta. Naravno, oni su verovali da to rade zbog želje da budu u toku sa najnovijim glasinama o raznim aktuelnim političkim dešavanjima, a za to nije postojalo bolje mesto od koktela povodom otvaranja velike retrospektivne izložbe slika Miće Popovića u galeriji Srpske akademije nauka i umetnosti. Gospodica B. nije mogla da razume tu mušku strast prema raspravljanju o politici, ali to je bila samo jedna od stvari koje su joj bile nejasne kada je reč o muškarcima. Nije li ona pre mnogo godina napisala u svojoj pesmi „Kažnjenička kolonija”: „Muškarci? Koji je to zverinjak! Proći ću između njih kao sena, ali ni na čemu neće se zadržati moj trag!” Da, takva je bila gospodica B., od dobrog materijala sazdana, pouzdana i temeljna. Neke stvari joj možda nisu bile jasne, ali se zbog toga trudila da svakog dana nešto novo nauči. Od trenutka kada bi ujutru otvorila oči, ona je neprekidno bila na oprezu, pažljivo osluškivala i pratila sve što se oko nje zbiva. U prirodi je, uvidela je, uvek postojao red koji se poštovao: recimo, tačno se znalo kada će se u zoru oglasiti vrapci a kada gugutke, i kojim redom će sunčevi zraci osvetliti njenu sobu. Međutim, ukoliko se prvo oglase gačci, te robustne crne ptice, onda je to bio znak da je nećija mačka došla u dvorište i da treba odmah udvostručiti stražu pored njihovih gnezda. Ako bi mačka nastavila da napreduje, gačci bi se pretvarali u avione i obrušavali se na mačku sve dok ne bi pobegla u neko bezbedno sklonište. „Nema šta”, rekla je naglas gospodica B., „priroda je sve spremila i isplanirala.” Odmakla se od kuhinjskog prozora, spustila šolju sa čajem u sudoperu i požurila u kupatilo. Iz kupatila je izašla devedeset minuta kasnije sa opranom kosom i spremna za sve što je njoj priroda eventualno isplanirala, ukoliko priroda još uopšte planira nešto za ljudski rod. Za razliku od crnih ptica u njenom dvorištu, njoj ne bi smetala pojava nekog mačora u njenom životu, premda ne pravog mačijeg mačora, već mačora u obliku nekog muškarca. Oni koji znaju gospodicu B. odmah bi rekli da je to bila njena svakodnevna želja, jer je ona, rekli bi oni, svaki put izlazila na ulicu sa samo jednim pitanjem na umu: da li će tog

dana konačno u njen život ući, stupiti, uleteti, dotrčati ili, ako zatreba, doplivati muškarac njenih snova. Doduše, ona ga više nije sanjala – neki kutak njenog uma odbijao je da emituje isti san koji je sanjala skoro dvadeset godina – tako da je njoj jedino preostalo da mašta o njemu na javi. Snovi su joj postali drugačiji i u njima je sanjala dosadne epizode u kojima se ništa nije događalo, odnosno, sanjala je kako ide u beskrajne samotne šetnje sve dok noge ne bi počele da je bole, te se stoga budila umorna i iscrpljena, taman na vreme da se priključi vrapcima i gugutkama iz njenog dvorišta. Da li bi moglo da se kaže da je gospođica B. bila usamljena ili da se, tačnije rečeno, panično bojala samoće? Ona će odmah reći, uvereni smo, da nije usamljena, da je njoj potpuno nejasan taj koncept samoće, ta želja da se usamljenost prikaže kao nešto loše, nešto nepodnošljivo što treba po svaku cenu izložati, kao nekakav virus i lansirati ga u najudaljeniji kutak svemira. O, ne, ne, ne bi nikada gospođica B. dala svoj glas takvoj viziji budućeg ljudskog društva, ne bi se nikada njen potpis našao na apelu donetom na takvoj nekakvoj protestnoj manifestaciji. Sve te stvari su, uostalom, pripadale sferi javnog života, prožetog političkim dilemama i zavržlamama sa kojima, ponavljam po ko zna koji put, gospođica B. nije nikada našla neke zajedničke tačke. Sa samoćom, međutim, ipak je bilo drugačije. Nije li samo pre mesec dana gospođica B. ozbiljno razmišljala da kupi kanarinka? Prodavačica joj je pokazala celu koloniju karaninaca, s tim da su se tu našli i neki mali žučkasto-zelenkasti papagaji. Gospođica B. u tom trenutku, u magnovenju, ugleda sebe kako briše i struže vrapčiji izmet sa ograde balkona. Ništa joj se nije dopalo na toj slici, ponajmanje siva suknja koju je nosila kada bi spremala stan. Gospođica B. se strese na pomisao šta bi se desilo da takva slika dospe na „Fejsbuk”! Pa, ona od stida ne bi znala šta da radi! Takav snimak bi za tren oka uništilo sav ugled koji je ona uživala u glavnom gradu, pogotovo u onim krugovima u kojima su se kretali oni koji su bili potpuno posvećeni modi i, kako se to nekada govorilo, životu na visokoj nozi? Za mnoge od njih stavovi gospođice B. o modnim pitanjima i dilemama bili su ravni nekakvim religijskim zahtevima i propisima, i sama činjenica da je držala takav jedan odevni predmet mogla je da je načini ništavnom u njihovim očima. Odakle joj uopšte ta suknja, pitala se gospođica B. ali, uprkos napornom razmišljanju, nije mogla da se seti kako je stigla u njen plakar, u njenu riznicu u koju su dospevali samo proizvodi najpoznatijih svetskih modnih kuća ili pak one jeftine modne ludorije čija slava traje manje od jedne sezone i čija se jedina vrednost nalazila u uspomenama koje su ti modni detalji, ili letnje majice sa raznim natpisima, na primer, budili u gospođici B. (Majica sa natpisom „Velika jabuka” poticala je, naravno, iz Njujorka, dok je ona svetloplava, sa natpisom „Borhes je

živ”, donosila sećanja iz davne posete Buenos Ajresu, posete koja je mogla kobno da se završi po gospođicu B., neprekidno izloženoj pritiscima izvesnog Hozea Gardinija, pesnika, koji je tražio da se odmah venčaju. Gospođica B. bi možda i pristala na tu ponudu, budući da je bila slepo zaljubljena u nešto starijeg pesnika, ali njena tadašnja najbolja prijateljica, Milena, koja je putovala zajedno sa njom, uspela je da je ubedi da ne propusti svoj let za London. U prvi mah besna kao ris, gospođica B. je prekinula prijateljstvo sa Milenom, ali ga je obnovila tri nedelje kasnije, kada je doznaла da se Hoze Gardini oženio nedelju dana posle njenog odlaska. Buran je bio život gospođice B., u to nema sumnje, ali sada je i nju i nas više zanimala tajanstvena pojava one bezlične suknje koja je mogla, bar teorijski, da upropasti zdanje na kojem je ona, gospođica B., godinama radila. Ne uspevši da u svojim sećanjima pronađe poreklo te suknje, odlučila je da u najvećoj tajnosti proveri sećanja svojih najboljih prijateljica. Međutim, ni one nisu ništa znale, premda su sve tri imale neka slična iskustva, ali sa nešto manjim predmetima: jedna je otkrila nečiju groznu čipkanu maramicu u svojoj tašni; druga je među svojim stvarima otkrila ljubičastu majicu, iako ona nikada, *ni-ka-da*, nije kupila nijedan odevni predmet u toj boji; treća je posedovala grudnjak koji, zaklinjala se ona, nije bio njen, jer je imao neke teške metalne držače koji su joj podizali dojke toliko visoko da joj se činilo da bi mogla sama da ih zagrize. A gospođica B. dobro zna, naglasila je treća prijateljica, koliko su njoj, toj prijateljici, bile odvratne žene sa glomaznim sisama i raskošnim dekolteima. Posle razgovora sa njom gospođica B. je stala pred veliko ogledalo u svom plakaru i pažljivo razgledala svoje dojke. Ne, pomislila je, ne bi se moglo reći da su bile prevelike, kao što nisu bile ni premale, već su se nalazile negde na sredini: zanosne ali ne i napadne. Tako je najbolje, rekla je u sebi gospođica B. Biti umeren uvek vredi više od bilo kakvog preterivanja. Odmah se postidela svoje misli, jer ako je neko umeo da preteruje, to je bila ona, gospođica B. U svemu je znala da pretera, kako na poslu – u svojim pozorišnim i filmskim režijama, kao i u člancima koje je povremeno pisala za razne modne mesečnike – tako i u svakodnevnom životu, pogotovo kada je bila reč o muškarcima. Jedino u čemu nije preterivala bila je hrana. Gospođica B. je jela, kako se to obično kaže, kao ptičica – neko voće za doručak, supicu za ručak, bareno povrće i malo parče ribe za večeru. Ako je to tačno, odakle joj onda sva ona energija sa kojom se hvatala u koštarac sa novim izazovima? To se i ona često pitala a jedini odgovor koji joj se činio prihvatljivim jeste da je ona posedovala neku silu, nekakvu magnetsku privlačnost, koja joj je omogućavala svojevrsnu kontrolu nad ljudima, uvek spremnim da urade sve ono što je ona želela. I onih šest muškaraca, koji se međusobno ne po-

znaju, još jedna su potvrda njenih magičnih moći, što ne treba nikoga da čudi, misli gospođica B., jer je ona u jednom od prethodih života bila proročica u bliskoj vezi sa *onim* svetom i silama koje njime vladaju. Budućnost se otvarala pred njom kao vrata koja vode u susednu odaju i sasvim je jasno mogla da vidi šta očekuje svakoga od onih koji su dolazili po njen savet. Jedino što nije videla bila je tamna senka koja joj se polako prikradala otpozadi i onda joj, bez ikakve najave, zabila bodež u leđa. Ni u jednoj istoriji nije ostalo zabeleženo ime osobe koja je to učinila, a ni sama gospođica B. nije pokušala da utvrdi ko je to doista bio, pogotovo onda kada se pokazalo da će ipak preživeti taj mučki, kukavičji postupak. Više joj se dopadala tvrdnja da je stradala od senke, pristigle iz sveta senki, sveta koji je obuhvatao celokupnu budućnost u svim njenim pojavnim oblicima. Nekome u toj budućnosti nije se dopadalo nešto što je ona uradila ili, naravno, što je tek trebalo da uradi, što je značilo da će u svojim narednim životima gospođica B. morati da strepi čak i od svoje senke. Nikome ona to nije rekla i niko to nije znao, a i da su znali ne bi verovali. Gospođica B. je čak raspolagala i nekom sasvim malom merom nadnaravnih sposobnosti. Reći da su se oni svi *sasvim slučajno* našli na istom mestu obična je neistina. Tačnije je reći da je gospođica B. to učinila svojom voljom, utisnuvši posle jednog drevnog rituala svakome od njih u svest da treba da dođu na veliku retrospektivu u galeriji u samom centru glavnog grada. Ali umesto da pričaju o njoj, oni su započeli dosadne rasprave o tekućim političkim temama i dilemama, u čemu su očigledno uživali, a sa druge strane, umesto da uživa u svom uživanju ona se nervozno trzala pod teretom misli o jednoj nepoznatoj suknnji. Na kraju se ipak setila da je tu suknu ostavila njen majka kada su jedne godine kuvali slatko od jagoda u stanu gospođice B. Njena majka želeta je da sačuva elegantnu suknu u kojoj je došla i presvukla se u kupatilu; tamo se presvukla i prilikom odlaska, ali nešto se desilo što je navelo majku da zaboravi svoju radnu suknu na rubu kade. Gospođica B. je nekoliko puta rekla majci da će joj suknu vratiti, ali prolazili su dani, meseci, godine a ona to nije učinila i sukna je pala u zaborav. Četiri ili pet puta, kada bi pravila velika spremanja stana, gospođici B. je ta sukna dobro došla, pogotovo kada je trebalo očistiti i oprati balkone koje su golubovi i vrapci prekrivali svojim izmetom, a onda je i njoj ta sukna spala sa uma. Čak je nedavno samouvereno rekla majci da ništa od majčine garderobe nije u stanu gospođice B. Nezadovoljna, majka je sumnjičavu vrtela glavom. Nikada mi nije verovala, pomislila je tada gospođica B. i osetila jed kao bolno žiganje u želucu, ali suknu nije bacila. Eno je, i dalje visi u njenom plakaru.

Mića Vujičić

Odlazak Kralja

„Fras u šupi“, „Cink“, „Snežni čovek“, „Mamac“, „Gec i Majer“, „Pijavice“... Romanopisac, pripovedač, autor sažetih priča, eseista, pesnik, prevodilac, urednik i antologičar napisao je neke od najvažnijih knjiga našeg vremena.

Kralj je umro u noći između ponedeljka i utorka. Tom rečenicom počinje poslednji objavljeni roman Davida Albaharija „Pogovor“ (2021). Ne, Kralj je umro u nedelju, 30. jula, u 76. godini života, u Beogradu, mogli bismo da se poigramo uvodnim rečima njegovog pripovedača, premda znamo da su „stvari krhke a da su reči guste kao lepk“ – kako zaključuje junak „Cinka“ (1988), opisujući smrt svoga oca. Devojka iz iste knjige tvrdi da ne postoji svet, da postoje samo reči.

„Cink, to je tako meko.“

Pravićemo se da smo negde zaturili zbirku „Opis smrti“ (1982, Andrićeva nagrada), naročito antologisku priču „Pokušaj opisa smrti Rubena Rubenovića, bivšeg trgovca štofovima“. Sledeća pripovetka u toj knjizi ionako nosi naslov „Neke stvari nećemo nikada doznati“.

Moguće da je Ruben Rubenović, što citira mesto iz *Mišne* – ko god razmišlja šta je dole, šta je gore, šta je bilo pre početka vremena i šta će biti posle, bolje bi mu bilo da nije došao na ovaj svet – nastao po liku starijeg čoveka iz društva piščevih roditelja; gospodina što nije previše učestvovao u razgovoru, ali koji je na kraju diskusije, „kao da želi da je rezimira, uvek ponavlja: Da, da... Život nije trka, život nije takmičenje...“ Onda bi stavljao šešir na glavu i odlazio u noć.

Zašto je „Pogovor“ važan? David Albahari, jedan od najvećih savremenih svetskih književnika, rođen 1948. u Peći, diktirao je to delo (!), zao-kruživši sâm sopstveni pripovedački opus, započet delima „Porodično vreme“ (1973), „Sudija Dimitrijević“ (1978), „Obične priče“ (1978) i „Fras u šupi“ (1984).

Kralju je dao osobinu „rođenog pripovedača“, sposobnog da „ispriča roman“ ne gubeći nit, a potom u njega utkao motive iz cele bibliografije.

Govorio nam je da sve njegove proze imaju rečenice-referene, bitne za priču, ali čiji zadatak prvenstveno jeste da održavaju ritam. Zato smo lako prepoznali refren iz „Pijavica“ (2005): „Pogledao sam levo, pogledao sam desno.“

U „Mamcu“ (1996, NIN-ova nagrada), o majci i starom magnetofonu, ispovesti i sposobnosti da se prihvati stvarnost – to su one rečenice koje počinju iskazom „kada bih umeo da pišem“.

Osim „Knjige o fotografiji“ (2021), sa Žarkom Radakovićem, objavio je „Knjigu o muzici“ (2013). Sa spisateljske tačke gledišta – objasnio je – pisanje u jednom pasusu primorava vas da ne-

prekidno pazite na ritam pripovedanja koji ne sme da se menja, nešto kao zvuk bas gitare u regeu.

Dopadalo mu se kada su stranice potpuno crne od slova, osećao je čist estetski užitak. Birao je formu bez „otvora i pukotina koje nastaju kada je tekst uobličen od pasusa različite dužine, dijaloga i poglavlja“.

Stvaranje takve proze poredio je sa građenjem svojevrsnog labyrintha. „Uđeš u njega i možeš izići jedino na kraju – nema drugih prekida, nema utočišta gde će čitalac odmoriti i eventualno pobeći – kada uđe, nema mu druge nego da ide do kraja.“

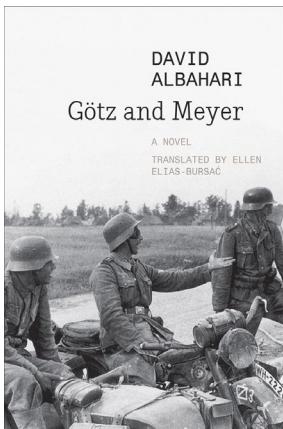
Bio je iznenađen uplivom svakodnevice u prozu. „Pijavice“ su najpre krenule kao ljubavni zaplet između Zemunca, Srbina, i Beograđanke, Jevrejke: „Potom je priča pošla u pravcu istorijskog romana o zemunskoj jevrejskoj zajednici i na kraju se preobrazila u pripovedanje o antisemitizmu. Svugde postoje ljudi koji, poput kakvih pijavica duha, nastoje da isisaju iz nas svako osećanje dobrote i prepuste vladavini strane zla.“

Snimio sam reakciju na komentar da „Pijavice“ imaju tri stotine strana.

„Pojedine priče jednostavno traže više prostora i otinaju se sažimanju. Budući da sam htio da unesem nekoliko paralelnih priča, trista strana je bilo neophodno za sve njih. S druge strane, moji pokušaji pisanja romana počeli su krhkim, fragmentarnim „Cinkom“, a svaki naredni pokušaj bio je duži. „Pijavicama“ prethodi „Svetski putnik“ koji nije bio kratak. Izgleda da se moj pripovedački dah zgušnjava kada nastoji da ispriča kratku priču, odnosno, da se širi kada treba da ispriča romanesknu povest. Ono što je za mene važnije jeste da se nisu izmenili moji poetički stavovi. I priča na trista strana samo je fragment naspram duže strukture vremena i istorije.“

Kralj najradije voli da misli o sebi kao o geografu, pa kopira mape čvrsto zlepljene na prozorsko okno. Slika nas vraća na „Snežnog čoveka“ (1995): „Kao da mi je neki glas šapnuo na uvo: Živiš u kući kartografa.“

Opširnije u štampanom izdanju NIN-a

Ivan Ninić

Časopis GRADAC 156/2006.

Poznati čačanski časopis *Gradac* posvetio je ceo broj stvaralaštву istaknutom, danas to slobodno možemo reći, svetskom piscu Davidu Albahariju. Priredivač broja, Branko Kukić, sačinio je brevijar o njemu.

Posle uvodne reči priredivača sledi iscrpni razgovor Mihajla Pantića sa Davidom Albaharijem, piščevim prijateljem i jednim od najboljih poznavalaca savremene srpske literature. Iz tekstova, nakon intervjua, upoznajemo se sa manje poznatim detaljima iz najranije Davidove mladosti i autorove komentare na sačuvane fotografije iz detinjstva. Sećanja na drugove iz mладости su neka vrsta "nostalгије која nije само чејнџ за ишчезлим временом и изгубљеним домом, већ и за пријатељима који су их некада nastanjivali, а сада су rasejani шиrom света", kaže Svetlana Bojm u jednom od tekstova časopisa. Albahari nas upoznaje sa svojim interesovanjima iz tinejdžerskih godina, o literarnim поčecима, postepeno nas uvodeći u krug pisaca sa kojima je dolazio u dodir i sa kojima se družio. Dobar deo publikacije posvećen je komunicaciji sa Aleksandrom Tišmom u vreme kada je Albahari pokušavao svoje prve rade i prevode da plasira u *Letopisu Matice srpske*.

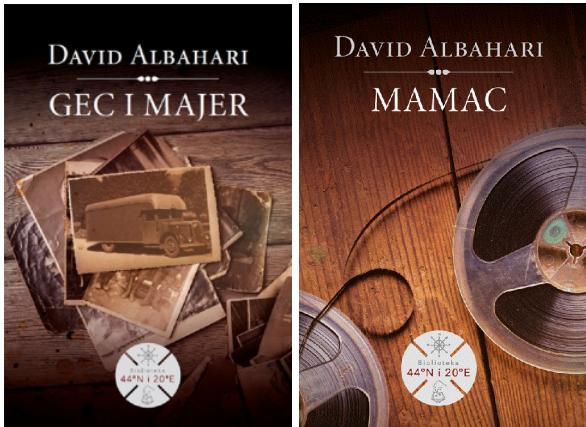
U drugom delu časopisa kritičari Albaharijevog stvaralaštva pišu o slici koju su stvorili o njegovoj suptilnoj ličnosti i daju analizu piščevog literarnog opusa. Na kraju časopisa doneti su mnogobrojni prikazi knjiga objavljenih prevoda u inostranstvu, što je reka koja teče i neprestano buja.

MOST, Bilten Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu, 2006.

Sahranjen David Albahari na Jevrejskom groblju

<https://nova.rs/kultura/poslednji-pozdrav-davidu-albahariju-na-jevrejskom-groblju-da-odaju-podcast-dosli-su-svetislav-basara-dusan-petricic/>

Poslednji pozdrav Davidu

https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0YHQ9CmAvt4z8pPk47MwMyFzagNCS9LzBCU3q165jibx1fDVLEeAS8hrqhoEuE64l&id=10000188237663&post_id=10000188237663_pfbid0YHQ9CmAvt4z8pPk47MwMyFzagNCS9LzBCU3q165jibx1fDVLEeAS8hrqhoEuE64l&sfnsn=mo&mibextid=6aamW6

U ovom broju

Poslednji pozdrav velikom piscu

Filip David: *Sahranjen je David*

Jovica Aćin: *O nesanici i drveću*

Branko Kukić: *Putovoda David Albahari*

David Albahari: *Antologičar kao cenzor*

Srđan V. Tešin: *Zbogom, Učitelju!*

Gojko Božović: *David Albahari*

David Albahari : *Jednostavnost*

Svetislav Basara: *Kralj je preminuo*

Ranko Risojević: *Srce tame*

Narcisa Potežica: *Preminuo poznati pisac David Albahari*

Milica Lazović: *Potraga za identitetom*

David Albahari: *Šest muškaraca i jedna suknja*

Mića Vujičić: *Odlazak Kralja*

Ivan Ninić: *Časopis Gradac 156/06*

Sahranjen David Albahari na Jevrejskom groblju

Alia Mundi

<https://istocnibiser.wixsite.com/ibis>

<http://aliamundimagazin.wixsite.com/alamundi>

Ne zaboravite da otvorite
www.makabijada.com

http://balkansehara.com/prica1_2017.html

Istraživački i dokumentacijski centar
www.cendo.hr

Lamed

List za radoznaće

Redakcija - Ivan L Ninić

Adresa: Shlomo Hamelech 6/21 4226803

Netanya, Israel

Telefon: +972 9 882 6114

e-mail: ninic@bezeqint.net

<https://listzaradoznaće.wixsite.com/lamed>

Logo Lameda je rad slikarke Simonide Perice Uth iz Vašingtona